

תהש תהש
TIŠRI CHEŠVAN
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Adolf Loos a Karel Lhota – schodiště ve Winternitzově vile.
(K článku na str. 16–17. Foto David Cysař.)

STOLPERSTEINE

Během září pokračovalo pokládání Kamenů zmizelých, *Stolpersteine*, v českých a moravských městech. Kameny mají podobu kovové dlažební kostky a připomínají zmizelé obyvatele blízkých domů, zavražděné v holocaustu. Výrobu kamenů i jejich pokládání organizuje pan Günter Demnig z Německa.

Stolpersteine byly tentokrát položeny například v moravských Lošticích: čtyři kameny na náměstí Míru před dům č. p. 63 za rodinu Knöpfelmacherovu a čtyři kameny ve Ztracené ulici před dům č. p. 619 (synagoga) za rodinu Fuchsovu. Členové obou rodin byli zavražděni v koncentračních táborech, jejich děti chodily do školy v Lošticích. (Na realizaci první fáze projektu Stolpersteine Loštice se podílel spolek Respekt a tolerance, Město Loštice, ZŠ Loštice a občané z Loštic a okolí.)

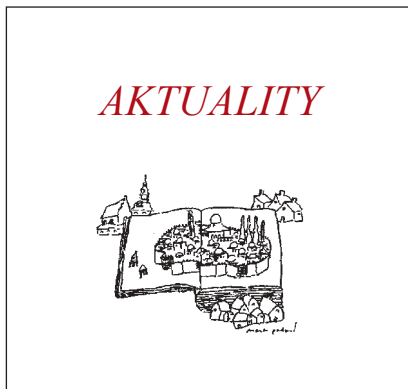
V severočeském Liberci přibýlo šest nových pamětních kamenů. Dva z těchto Stolpersteinů, připomínající manžele Emila a Idu Ledererovy, však musely být na žádost obyvatel domu umístěny o kousek dál, nikoli přímo na chodník u vchodu do domu. Důvodem prý byla jejich obava, aby se zde nesdružovali neonacisté.

V Chrudimi lze kameny nyní nalézt v Široké ulici a na dalších dvou místech, v Chotěboři byly položeny v ulici Na Valech.

Takzvané kameny zmizelých od září připomínají také romské oběti holocaustu, a sice v brněnských Černovičkách, které byly položeny na paměť Jany a Amálie Danielových. Přehlednou interaktivní mapu brněnských Kamenů zmizelých naleznete na www.zob.cz/kameny-zmizelych/. nt

TRVALÁ PŘIPOMÍNKA

Tím, že se po sedmdesáti pěti letech chceme přihlásit ke svým nešťastným rodákům, že chceme trvalejším způsobem zaznamenat a připomenout jejich jména a jejich krutý osud – tím nejen splácíme náš letitý dluh. V úctě k zavražděným a na paměť pro budoucí generace demonstrujeme zároveň svůj odpor k lidské nesnášenlivosti, kořenu zla, jehož celospolečenské rozbuzení přivodilo před lety bezprecedentní hrůznou důsledky, jichž i naše město bylo svědkem. Těmito slovy oznamují představitelé města Suchdol nad Lužnicí veřejnosti úmysl postavit ve městě památník svým zavražděným židovským spoluobčanům. Nejde však pouze o úmysl, pro uskutečnění záměru bylo už mnoho vykonáno a s největší

pravděpodobností bude celý projekt uskutečněn ještě v letošním roce.

Tak především je tady kompletní výtvarný návrh. Jeho autorem je akademický sochař Jan Roith. Památník, který bude umístěn v horní části revitalizovaného městského parku, je komponován ze dvou vzájemně propojených žulových částí celkové výšky zhruba 280 cm. Kompozice veřejí a dveří představuje stylizovanou elementární část lidského obydlí: do široka rozevřené domovní dveře. V tomto pří-

Sádrový model pomníku Židům ze Suchdola.

padě symbolizují klíčový životní okamžik pronásledovaných a ponižovaných lidí: opouštění domova – posledního bezpečného útočiště. Po překročení prahu a projití veřejí dále následovala poslední cesta skrze fyzické a duševní utrpení do nenávratna smrti.

Samotné hrubě opracované kamenné veřejí svým stylizovaným tvarem připomínají tav, poslední písmeno hebrejské abecedy, které mimo jiné v židovské tradici také přeneseně znamená právě nenávratný konec všeho. Na druhé části, na desce dveří, jsou uvedena jména s daty narození. Jmenný seznam je uvozen vysvětlujícím textem a doplněn dedikací města Suchdol nad Lužnicí. Materiálovým nejpřirozenějším a cenově nejodstupnějším řešením je žula. Je počítáno s tím, že budou použity hrubé ořezané kraje vytěžených bloků kamene.

Co se financování celého záměru týká, autor výtvarného návrhu se rozhodl pracovat bez nároku na honorář, což zvyšuje finanční dostupnost projektu. Pan Jan Roith poskytne bezúplatně kromě výtvarného návrhu také ostatní práce, včetně vytvoření modelu, autorského dozoru a konzultací. Při doprovodných realizačních službách bude nadační fond spolupracovat s městem. Další náklady, které zahrnují materiál, kamenické a stavební práce a další nezbytné výdaje stanovuje rozpočet na 450 000 Kč. Pro jejich získání založilo město Suchdol Nadační fond na realizaci pomníku obětem holocaustu ze Suchdolska, ve kterém je zastoupena i Židovská obec v Praze. V současné době se členové správní rady i představitelé města obracují na instituce, firmy i soukromé osoby s prosbou o příspěví. Je potěšující, že podle svých možností přispívají i místní občané. Zatím se podařilo shromáždit asi třetinu potřebných financí, které byly použity na nákup žulových bloků. Přispět na dobrou věc – trvalou připomínku osudu suchdolských Židů – lze na číslo účtu Nadačního fondu na realizaci pomníku **4868010359/0800** Kontakt: Město Suchdol nad Lužnicí, náměstí T. G. Masaryka 9, 378 06 Suchdol nad Lužnicí. jd

NFOH: NABÍDKA PRÁCE

Nadační fond obětem holocaustu hledá šikovnou finanční manažerku/šikovného finančního manažera. Podrobný inzerát naleznete na internetových stránkách www.fondholocaust.cz. mm

OBSAH

- Sidra na tento měsíc **4–5**
- Jeden ze spravedlivých
rozhovor se Zdeňkem Urbánkem **6–7**
- Nabrat dech
Stopy Franze Kafky v Siřemi **8–10**
- Santini a klezmer
Židovské památky Plzeňska **11**
- Židé v Nisku – svědectví o osudech
deportovaných Židů **12–13**
- Setkání v Bardejově **14**
- Výstava Jaroslava Róny **15**
- U Winternitzů
Loosova vila v Košicích **16–17**
- Viktor Pivovarov:
Rybka na okně **18–20**
- Izrael: Co by říkal Herzl **21**
- Výběr z českých médií **22**
- Kalendárium **23**
- Zprávy, kultura, inzerce **24–26**
- Zprávy z obcí **27**
- Zprávy ze světa **28**

V minulém čísle *Rch* jsme přinesli zprávu o konání výročního zasedání Claims Conference (CC), organizace, která se od padesátých let minulého století zabývá materiálním odškodněním obětí holokaustu. Připomeňme, že Claims Conference založilo v roce 1951 třiatdvacet nejvýznamnějších židovských institucí a po pádu železné opony se po zdoluhavých jednáních (a díky iniciativě FŽO) nakonec Claims Conference rozhodla vyjednat odškodnění pro oběti i z tzv. východního bloku. Byl ustanoven Fond CEE (Central Eastern Europe), ze kterého bylo od konce devadesátých let čerpáno ve prospěch našich přeživších relativně dost financí. Klíčovou roli zde sehrál i náš rodák a dlouholetý zástupce CC ve Frankfurtu nad Mohanem Karel Brožík. Postupem doby se podařilo změnit i další kritéria pro přiznání odškodnění, nejdříve co se času věznění týče, posléze i typu perzekuce (např. pro ukryvané osoby).

Takové rozšíření bylo možné, protože Claims Conference sehrála po sjednocení Německa ještě jednu roli – byl jí přiznán status právního nástupce pro odumrté v bývalé NDR. Nemovitosti, které byly nacisty konfiskovány a ke kterým se nepřihlásili dědicové, propadly státu. Claims Conference bylo přiznáno právo s nimi disponovat a z výtěžku financovat projekty ve prospěch obětí holokaustu. Stala se tak i hlavním restituentem v bývalé NDR.

Jejich zástupci – s různými obměnami, které přináší doba – se každoročně scházejí, aby rekapitulovali uplynulé období a sjednotili se na dalších postupech. Bylo tomu tak i letos v New Yorku. A jaká témata dominovala letošnímu jednání?

SITUACE NA SLOVENSKU

Jedním z nejpálčivějších bodů byla situace na Slovensku. Zde hraje úlohu partnera CC Ústřední svaz ŽNO (ÚZ ŽNO). Po mnoha letech úspěšné spolupráce došlo ke komplikované situaci, když byl ze strany CC vyžadován de-

tailní seznam poskytnutých služeb a jejich příjemců, včetně osobních dat. Slovenská strana to odmítla s poukazem na platnou legislativu, která nakládání s daty striktně omezuje. To však vyvolalo nedůvěru Claims Conference, která do Bratislavy vyslala svého auditora. Ten však nebyl k účetnictví vůbec připuštěn a odjel s prázdnou. Jeho zpráva pak vyvolala pobouření a spekulace nad příčinami takového odmítnutí. Výsledkem bylo zastavení

LZE ODŠKODNIT HOLOKAUST?

Výroční zasedání Claims Conference v New Yorku

Německý kancléř Konrád Adenauer při podpisu dohody, 1951. Foto archiv.

ÚZ ŽNO tak musel sáhnout do vlastních zdrojů s tím, že finance získá zpětně. To se ale doposud nestalo a obě strany zvažují soudní kroky. Claims Conference navíc poukazuje na to, že takto striktní postup vyžaduje německé ministerstvo financí, které je poskytovatelem dotace a stanovilo konkrétní podmínky, jež v případě Slovenska nebyly splněny. Patová situace prozatím nebyla vyřešena, shoda je však v jednom – oběti těchto tahanic nemohou být ti, kdo přežili holokaust. V tomto smyslu se rýsuje několik možností a bude záležet na dohodě obou znesvářených stran.

CO SE SCHVÁLILLO

Ostatní body jednání nebyly kontroverzní, valná hromada schválila vytvoření Fondu Ezra, z nějž budou čerpány částky na odškodnění přeživších z Rumunska, dále dotaci Millerovu fondu (nese název na počest rabína Israela

Millera, zasloužilého bojovníka za odškodnění a dlouholetého předsedy Claims Conference, který zemřel v roce 2002) pro vzdělávání, dokumentaci a výzkum holokaustu, a schválila zvýšené částky, které budou alokovány na domácí péči do roku 2018 přesně podle navrženého plánu, dohodnutého s německou stranou.

Samotné hlasování probíhá podle anglosaského způsobu, kdy se přesně nepočítají hlasy přítomných, ale usnesení musí být nejdříve podpořeno z pléna, a poté se má za to, že je souhlasným projevem – například potleskem – přijato. Pokud je někdo proti, musí to dát najevo před hlasováním a pak je hlasováno – obdobně jako

u nás – nejdříve o tomto protinávru. V tomto smyslu není důležité, že evropské židovské instituce – zástupci kontinentu, kde se holokaust odehrál – mají jeden společný hlas. Dělí se o něj Evropský židovský kongres a Evropská rada židovských obcí. I tato anachronická formalita by se však měla – podle příslibu vedení Claims Conference – do roka změnit a obě instituce by měly získat plnoprávné zastoupení.

KRITIKA

Přes oslavné články v médiích, oceňující především změnu v kritériích pro Rumunsko, se hned po zasedání objevily i zcela kritické ohlasy. Některé skupiny přeživších v USA Claims Conference kritizují dlouhodobě a i teď přišly s poměrně tvrdým odsouzením výsledků jednání s německou vládou. Podle nich je částka 462 milionů dolarů na domácí péči zcela neadekvátní a nedostatečná. Mnozí totiž tvrdí, že žijí pod hranicí bídy. Jakkoli se to zdá nemožné, nelze to vyloučit. I naši přeživší si často stěžují, že celkové životní náklady v posledních letech vzrostly tak, že je částky, které pobírají z prostředků CC, nemohou pokrýt.

Inu, zavděčit se všem, a to i na takto komplikovaném poli, jakým je odškodnění obětí holokaustu, je prakticky nemožné.

TOMÁŠ KRAUS

HOSPODINOVA BÁZEŇ (Berešit)

Většina překladů prvního verše Tóry vykládá slovo *be-rešit* „na počátku“ nebo „v počátku“, ale většina midrašů a komentářů včetně Rašiho je vykládá jinak. Výklad se v každém případě točí jak kolem *rešit*, počátku, tak kolem předložky *be-*, jež mu předchází. Čistě gramaticky je totiž verš 1M 1,1 výjimečný tím, že uvádí „počátek“ bez přívlasku, čeho nebo koho je počátkem. Právě to vedlo proselytu Onkela, autora aramejského překladu, k tomu, že přeložil *be-rešit* jednoduše „na začátku“. Stvoření v šesti dnech je podle toho sledem událostí, které jsou popisovány v lineární posloupnosti. Pokud výraz *be-rešit* implikuje nějakou myšlenku, pak jenom zdůrazňuje, co je řečeno dál, že nebesa a země byly stvořeny Bohem a nejsou věčnými jsoucnými. V tomto duchu jde ještě o krok dále výklad, že první verš Tóry je třeba číst v souvislosti s následujícím veršem, totiž, že „v počátku, kdy Bůh tvořil nebesa a zemi, byla země pustá a prázdná atd.“.

Výklady, obsažené v talmudské agadě a pozdějších komentářích, působí pak na první pohled poněkud volně. Vycházejí však z biblické knihy Přísloví, jež jim je dostatečně autoritativní předlohou, aby byly brány vážně. Autor Př 8,22 vkládá totiž do úst moudrosti slova: „*Hospodin mne získal za počátek své cesty.*“ Poskytuje tím historicky první komentář k začátku celé Tóry: Bůh stvořil nebesa a zemi s moudrostí. Výklad ponechává stranou časovou posloupnost stvoření v šesti dnech a zdůrazňuje, že svět nevznikl náhodně či jako dílo stvořitelské hry, ale na základě úmyslu, vyvěrajícího z moudrosti Stvořitele. Stvoření je z tohoto hlediska smysluplné, a vše, co následuje, počínaje neutěšeným obrazem země, poukazuje na postupné rozvíjení Božího úmyslu až k jeho naplnění v člověku, v němž se dále kultivuje.

Žalm 111,10 v souvislosti s tím však dodává, že „*počátkem moudrosti je Hospodinova bázeň*“. Jak sama Tóra, tak jiné texty bible učí, že získat moudrost je nejvyšším dobrem, jež Bůh poskytuje svým stvořením, že si je ale může osvojit jen člověk, jemuž je vlastní Boží bázeň. Ve spojitosti s moudrostí jako Božím nástrojem při stvoření je zřejmé, že *jirat Hašem* není primárně bázeň před

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Efraim Moses Lilien: *Zbožňování.*

Bohem, ale skutečně bázeň Hospodinova. Potvrzují to slova z knihy Přísloví, že Bůh moudrost získal, tj. že ji získal svou vlastní bázni. I lidská bázeň má potom své kořeny v bázni Boží, jež se nutně vztahuje ke stvoření jako takovému.

Svět má ze své podstaty začátek a konec a jeho trvání je závislé na vůli Stvořitele. Zahrnuje tak utrpení, zlo, jemuž jsou stvoření svou nedokonalostí z Boží vůle vystavena. Z náboženského hlediska je také do nebe volající skutečností, že se úděl spravedlivých na tomto světě liší od údělu hříšníků často jen tím, že se jim v tomto světě vede tak, jak by se mělo po právu vést těm, kdo se spravedlností vysmívají. Je-li však Bůh spravedlivý a jeho moudrost zahrnuje na to odpověď, je Boží bázeň předpokladem, že se odpovědi dočkáme. Kdyby měla být Hospodinova bázeň chápána jen jako bázeň před Hospodinem, upírala by se tím Bohu ohleduplnost k tvorům, které sám stvořil, tím spíše k člověku, jehož stvořil sobě podobného se svobodnou vůlí a zodpovědností za své činy.

O Bohu říkáme, že je velký a silný, a do třetice stupňujeme, že je strašný,

Tomuto vystupňování odpovídá také pojem *kadoš*, svatý. Panuje shoda, že znamená oddělený, tj. oddělený ode všeho, co lze smyslově vnímat nebo co patří k fyzickému stvoření. Je-li však Bůh tak radikálně „jiný“ nežli člověk, proč Tóra říká, že „stvořil člověka svou kopií“ (1M 1,27)? Být svatý je však požadavek smlouvy, již Bůh uzavřel na Sinaji s Jisraelem: „*Budete mi královstvím kněží a svatým národem*“ (2M 19,6). Jejich svatost se má také projevat oddělováním, oddělováním čistého od nečistého, svatého od profánního, a jáství jiného od vlastního jáství. Samotný Stvořitel je sice „jiným“ par excellence, ale smlouva vytváří právní rovnost mezi smluvními partnery, i kdyby byl jeden vlastníkem druhého a ten jeho otrokem. Proto je v jejich vztahu určující přítomnost oboustranné bázne, omezující vlastní já ve vztahu k já druhému.

Hospodinova bázeň, již s ním Jisrael sdílí, zahrnuje vědomí aspektu „neznámého“, jenž vyplývá z jejich svobody. Kategorie velikosti a síly ustoupily před svatostí do pozadí. Proto se v Avrahamovi projevila Boží velikost a láska (*chesed Avraham*), v Jicchakovi Boží síla a strach (*pachad Jicchak*) a v Jisraeli Boží krása (*tiferet Jisrael*) a soucit. „Jisrael, počátek jeho úrody, je Hospodinu svatostí“ (Jer 2,3). Pro *am kadoš*, svatý lid, je signifikantní právě jeho svatost. Jirmejahu říká ovšem *kodeš*, což lze číst tak, že je svatý lid Hospodinu „svatyní“, tj. „místem“, kde přebývá Boží přítomnost ve stvoření. Bázeň Hospodinova je médiem jejich setkávání. Z toho plyne i závěr, že Jisrael je počátkem, kvůli němuž stvořil Bůh nebesa a zemi, jak ve svém komentáři uvádí např. Raši. Jisrael, protože je posledním z národů, je jako počátek Boží úrody vlastním důvodem stvoření a jeho v počátku obsaženým cílem. V židovské tradici je krása, *tiferet Jisrael*, synonymem *rachamim*, soucitu. Očekávali bychom, že vystupňování Božího majestátu povede do andělských sfér, jenomže soucit je cit povýšce lidský. Slovem *rachamim*, příbuzným s *rechem*, dělohou, se označuje bezvýhradný mateřský cit, natolik hluboký a zásadní, že se vymyká rozumu, a to je také důvod jeho faktické iracionality. Přesto je v tomto pojetí *rachamim* totéž co *tiferet*, krása, a ta je totéž co svatost. Nespočívá ve vzdálenosti, ale v blízkosti k jinému v něm. **EFRAIM K. SIDON**

PROČ TAM NENÍ MEZUZA?

Tuhle otázku pokládá řada zvědavých turistů, když vstupují do hlavní lodě Staronové synagogy. Případá jim zvláštní, že na dveřích našeho nejsvětějšího svatostánku nemáme mezuzu.

Mezuzu připevňujeme na veřeje židovských domovů, abychom naplnili biblický příkaz „napište tato slova Boží na veřeje domu svého a na brány své“ (5M 6,9), takže je celkem pochopitelné, že se lidé na mezuzu u vstupu do synagogy ptají. Dodávají také, že oni doma (jedná se většinou o cizince) mezuzu u vchodu mají, takže chyba musí být na naší straně.

Podle kodexu židovského zákona (Šulchan aruch) na tuto otázku existuje přímá odpověď. Pokud někdo v synagoze bydlí, pak budova musí mít u vchodu mezuzu, jinak příkaz dodržovat nemusí.

Mnoho raně středověkých komentátorů dokládalo, že vzhledem ke své svatosti synagoga mezuzu nepotřebuje: jedná se o dům, jenž je určen výlučně k modlitbě, přebývá v něm šchina, takže není považován za normální budovu. Slova příkazu to říkají jasně – mluví se tam o „domu svém“, v němž člověk i spí a jí a věnuje se pozemským činnostem, takovým, které v synagoze neprovádí.

Staronová synagoga není svou chybějící mezuzou výjimečná. Ani Ariho synagoga v Safedu, která pochází z 16. století a též slouží výlučně modlitbě, mezuzu u vstupu nemá.

Mnoho templů ovšem mezuzu má, a proto jsou z toho lidé zmatení. Připevňujeme ji na vchod do bejt midraš, studovny, neboť tam se lidé při studiu občerstvují (a někdy si i zdrímnou). Mnoho moderních synagog je současně studovny, a proto mají na dveřích mezuzu.

Velký moravský rabín Šabtaj Kohen (Šach), komenátor Šulchan aruchu, napsal, že pokud v synagoze neprobíhá pravidelné studium, i kdyby tam nějaké lekce byly, mezuzu mít nemusí.

Takže příště, až se vás někdo zeptá, víte, co odpovědět. Hlavní je, abyste mezuzu připevnili na vstup ke svému domu či bytu. A z našeho „domu shromáždění“, na kterém mezuzá být nemusí, abyste si odnesli vědomosti, které použijete ve chvíli, kdy dostanete otázku, jako je tato.

BRYAN WOOD,

kantor Staronové synagogy

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – říjen 2017 – tišri/chešvan 5778

Staronová synagoga

4. 10. středa	předvečer Sukot	18.15 hodin
5. 10. čtvrtek	1. den SUKOT mincha a maariv	9.00 hodin 18.15 hodin
6. 10. pátek	2. den SUKOT začátek šabatu	9.00 hodin 18.12 hodin
7. 10. sobota	ŠABAT CHOL HAOMED KOHELET hf. Ez 38,18–39,16 mincha konec šabatu	17.45 hodin 19.16 hodin
11. 10. středa	HOŠANA RABA předvečer Šmini aceret	18.00 hodin
12. 10. čtvrtek	ŠMINI ACERET MAZKIR mincha, maariv a hakafot	11.00 hodin 17.50 hodin
13. 10. pátek	SIMCHAT TORA HAKAFOT začátek šabatu	9.00 hodin 10.00 hodin 17.56 hodin
14. 10. sobota	BARCHI NAFŠI BEREŠIT 1M 1,1–6,8 hf: Iz 42,5–43,10 mincha konec šabatu a isru chag	17.40 hodin 19.02 hodin
20. 10. pátek	1. den Roš chodeš chešvan večerní bohoslužba	17.43 hodin
21. 10. sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ NOACH 1M 6,9–11,32 mf: 4M 28,9–15 hf: Iz 66,1–24 mincha konec šabatu	17.30 hodin 18.48 hodin
27. 10. pátek	večerní bohoslužba	17.30 hodin
28. 10. sobota	LECH LECHA 1M 12,1–17,27 hf: Iz 40,27–41,16 mincha konec šabatu	17.20 hodin 18.36 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den a pátek maariv (večerní modlitba) od 19.30.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga**Sváteční bohoslužby**

4. 10. středa	– předvečer SUKOT	mincha a maariv 18.15 hodin
5. 10. čtvrtek	– 1. den SUKOT	šachrit 8.50, mincha a maariv od 18.15 hodin
6. 10. pátek	– 2. den SUKOT	šachrit 8.50 hodin
11. 10. středa	– předvečer ŠMINI ACERET	18.00 hodin
12. 10. čtvrtek	– ŠMINI ACERET	šachrit 8.00, MAZKIR 11.00 hodin
13. 10. pátek	– SIMCHAT TORA	šachrit 8.50 hodin

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.

20. 10. pátek – večerní bohoslužba v 17.43 hodin.

Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

JEDEN ZE SPRAVEDLIVÝCH

Rozhovor s překladatelem a prozaikem Zdeňkem Urbánkem

Před sto lety, 12. října 1917, se v Praze narodil prozaik, esejista, teatrolog a překladatel **ZDENĚK URBÁNEK**, generační druh a přítel Jiřího Ortena, Hanuše Bonna, Františka Schulmana (Jiřího Daniela), Kamila Bednáře, Ivana Blatného či Jiřího Koláře. Debutoval roku 1936 ve *Studentském časopise*, je autorem próz *Jitřenka smutku* (1939), *Úžeh tmou* (1940), *Příběh mladého Dominika* (1941), *Život a svědomí* (1945), *Cestou za Quijotem* (1949). V exilovém nakl. Arkýř vydal medailony svých přátel *Obrazy a portréty* a v nakl. Atlantis knihu *Ztracená země*. Překládal Shakespeara, J. Joyce, W. Whitmana (s J. Kolářem), O'Neill, T. S. Eliota, W. Faulknera aj. Zdeněk Urbánek také patřil k prvním signatářům Charty 77. Po pádu komunistického režimu se habilitoval v oboru dramaturgie na AMU. O rok později se zde stal rektorem téže školy, roku 1992 na funkci rezignoval. V roce 1991 byl Urbánkovi udělen Řád T. G. Masaryka III. stupně a v roce 1993 obdržel izraelské vyznamenání Spravedlivý mezi národy, jež jeruzalémský památník Jad vašem uděluje těm, kteří za druhé světové války zachránili životy svých židovských bližních. Při této příležitosti jsme ho požádali o rozhovor (*Reh* 8/1993), který v tomto čísle – ke stoletému výročí narození – přetiskujeme spolu s osobní vzpomínkou na tohoto zajímavého, statečného a milého člověka. Zdeněk Urbánek zemřel 12. června 2008 v Praze.

Pane Urbánku, vy jste od ledna 1945 až do konce války ukrýval paní Anitu Hiršalovou. Řekl byste několik slov o okolnostech jejího útěku?

Anita byla jedna ze skupiny osmi děvčat, kterým se v lednu podařilo utéct z menšího tábora u Gross-Rosenu v oblasti Osvětimi. Těch sedm děvčat mělo obrovské štěstí v neštěstí – shodou okolností byly v táboře společně s Lízou Kleinovou, sestrou skladatele Gideona Kleina. S tou jsem se znal už delší dobu – tak od konce třicátých let přes Jiřího Ortena, se kterým se po jeho rozchodu s Věrou Fingerovou velmi spřátelila. Líza byla aktivní, energická, schopná, vtipná a inteligentní. Pamatuji si, jak nosila židovskou hvězdu – ohromně elegantně. Na ní držela kabelku a v kabelce ilegální tiskoviny. Tak tedy: dívky využily zmatku, který nastal u Gross-Rosenu v době, kdy se blížila Rudá armáda. Ačkoli byla

ještě asi 100 kilometrů na východ, doléhala tam střelba a Němci prchali pryč do vnitřního Německa. Aby vězeňkyně neutekly, měly skoro dohola ostříhané hlavy a to mohlo zmařit jejich plán. Líze se však podařilo sehnat šátky na hlavu a útěk byl usnadněn i tím, že všichni dozorcí do 60 let byli na frontě; v táboře hlídali starší strážci, kteří byli méně brutální a dali se snáze obezpečit. Líza také zjistila, odkud a jak ještě jezdí vlaky. Jednoho dne, pozdě odpoledne,

Josef Schwarz-Červinka, Anita Hiršalová, Zdeněk Urbánek, Milena Schwarzová, Josef Hiršal, Anna Endrštová, Kamil Lhoták, osmdesátá léta. Foto V. Stoilov.

byly dívky na poli. Náhle začalo sněžit, a tím se ještě zhoršila viditelnost. Hlídači dokonce dovolili, aby se vězeňkyně schovaly ve stodole. Osm dívek uteklo zadem. Šátky měly s sebou, pevně si je utáhly kolem hlavy a vyrazily do nejbližší vesnice. Musely se postavit do fronty na propustky, které dostávali Němci, kteří odjížděli z oblasti Generálního gouvěnementu.

Po frontě na propustky je čekala fronta na razítka. Musel to být strašný nervák, ale Němci se naštěstí starali jen o sebe. Úředník, který dával razítka, snad ani nezvedl hlavu. Pak šly v menších skupinkách na nádraží. Během noci byly v Praze. Z nádraží Praha-střed je Líza zavedla ke Kamilu Bednářovi, ten šel za mnou, abychom našli pro všechny bezpečný úkryt. Líza věděla, že se na nás může obrátit. Prostě jsme byli přátelé.

Bydlel jste sám?

Brzy jsem se oženil a měli jsme malé děti. Bydleli jsme na Vinohradech blízko Olšanských hřbitovů. Byl jsem vlastně první z kamarádů, kdo měl samostatný byt,

ostatní žili u rodičů a někdy se obávali, že rodiče, většinou starší lidé, budou mít asi strach. A v každém činžáku tehdy bydlela alespoň jedna německá rodina. U nás bydlely tři. Když se moje žena dozvěděla, že k nám přijde Anita, nezaváhala a jen vykřikla: „Co jí mám uvařit?“

Neměly německé rodiny podezření?

Musím říct, že i v dobách, kdy to vypadalo, že jsou Němci na koni, se Němky u nás v domě (jejich manželé byli na frontě) chovaly velmi skromně. Myslím, že nic netušily. Ale domovní prohlídku jsme mohli mít kdykoli. Byla to taková ruleta.

Všechno tedy probíhalo bez problémů?

Do největšího nebezpečí se Anita dostala, až když byla u nás. Někoho napadlo, že by bylo dobře, aby vystřídala bydliště. Ve Veleslavíně na druhém konci Prahy bydlel sochař, který byl spolehlivý. Jmenoval se Zet. Já jsem říkal – nedělejte to, na ulici bude v mnohem větším nebezpečí než tady. Protiargument

byl, že pro Anitu bude psychicky lepší, když načas změní prostředí. Nedali jinak, a tak jsme jí nakreslili plán, jak má jet. Celou cestu jednou tramvají – jedenáctkou. První potíž nastala hned na stanici. Anita totiž předtím Prahou pouze projížděla z Kolína do Terezína a nevěděla, jak vypadají tramvajové smyčky. Přišla na konečnou a začala bušit na řidiče, aby jí otevřel. Se Zetem bylo dojednáno, že až Anita přijde, zavolá a nenápadně nám naznačí, že je všechno v pořádku. Jenže telefon žádný. Hodiny mýjely a nic. Tehdy byly v módě dost krátké sukně. Anita byla pohledná osmnáctiletá slečna. V tramvaji naproti ní seděl muž v uniformě a pořád se na ni díval. Zakoukal se do ní tak, že s ní jel až do Veleslavína. Upozorňovali jsme ji, že kdyby ji někdo sledoval, ať k Zetovi nechodí. Chudák tedy dvě hodiny chodila po Veleslavíně, div nezabloudiva, a pořád ho nemohla setrást. Nakonec ztratil výdrž. Podle popisu uniformy jsme pak uhádli, že Anitu takhle vyděsil obyčejný pošťák. Vícekrát už jsme ji nikam nepouštěli.

Pomohl jste ale více lidem.

Ano. První se trochu přehnaně polekal pozdější filmový režisér Makovec, který hned po okupaci u nás zazvonil, že po něm jdou. Jednou to byla celá rodina – muž, žena a dítě. Žili spolu, ale nevzali se. On byl tedy v ohrožení, protože jinak nechávali nacisté židovské manžele árijek většinou téměř do konce války na pokoji, a ona ho nechtěla opustit. Nakonec se skrývali na venkově. Příbuzní té paní měli statek v jižních Čechách. Uvnitř stodoly vystavěli vedle zdi ještě jednu a on tam v té mezeře 1,5 metru široké bydlel. Dcerka mu začala říkat Nůše, protože viděla maminku, jak mu tam nosí po žebříku jídlo a potřebné věci v nůši.

Udržoval jste kontakt s lidmi, kteří se u vás skrývali?

Moc ne. O jednom člověku bohužel vím, že nevydržel a sám šel do Terezína. Myslel si, že se tím zachrání. Zastřelili ho.

Přátelil jste se mimo jiné s Jiřím Ortenem a Františkem Schulmanem. Ti nepomýšleli na útěk nebo na úkryt?

Odcházeli a ukrývali se lidé spíše jiného založení. U Ortena hrál velkou úlohu jeho vztah k mamince a také vztah k jeho rodákům, k českému prostředí. Pokládal za největší urážku, že má být vyhnán od lidí, se kterými se cítil zajedno. Nikde to ovšem takhle výslovně nenapsal.

My jsme jako všichni dlouho nevěřili, že by mohlo dojít k největším hrůzám, mysleli jsme, doufali jsme, že opravdu jde o „ochranné tábory“ atd. Pomalu se ale ukazovalo něco jiného. Do té doby byla přátelství samozřejmostí, nepociťovali nijakou odlišnost, o Ortenovo židovství jsme nezapomínali ani tak málo jako s jinými, kteří třeba žertovali, že nemohou v sobotu to a to nebo nejedí vepřové. Pak jsme jednou s Ortenem seděli, popíjeli, pouštěli si hudbu, občas prohodili pár slov. A on najednou říká: „Nejsme na sebe nějaký moc hodný?“ Snad jsem se k němu choval tak jako ke kamarádovi, o kterém jsem věděl, že to teď bude mít horší. A on to vycítil.

Alice Marxová

* * *

Zdeněk Urbánek byl obyvatelem 20. století a kromě první světové války, na jejímž konci se 12. října 1917 narodil, se musel vyrovnávat a se ctí vyrovnal se všemi zvraty, které toto kruté století přineslo světu i Čechám. Patřil ke generaci, která vyrostla v první

československé republice, a principy, kterými se po těch krátkých dvacet let nový stát na mapě Evropy snažil řídit, občanská svoboda, tolerance a demokratická správa veřejných věcí, mu byly vlastní. Žil podle nich a dokázal je i účinně hájit. Založením i praxí umělec, básník, spisovatel i významný překladatel a zdánlivě plachý člověk byl schopný za svými zásadami stát se vším rizikem, které to přinášelo. To, co někteří mohli považovat za plachost, byla ve skutečnosti slušnost, která Zdeňka Urbánka neopouštěla za žádných okolností. Jeho celoživotní přítel Václav Havel ho charakterizoval „jako nenápadného celoživotního poctivce“; to je velmi přesné.

Studia, která zahájil na Karlově univerzitě, přerušila okupace a uzavření vysokých škol. Pracoval jako nakladatelský redaktor, po skončení války také jako novinář, po roce 1948 našel zaměstnání jako lektor a dramaturg Čs. filmu. To vše do roku 1957, kdy onemocněl tuberkulózou. Když se po dvouletém léčení uzdravil, živil se překlady z anglické a americké literatury. V období tzv. normalizace po roce 1969 byl označen za nežádoucího au-

Pavel Tigrid, Zdeněk Urbánek a Jiří Orten, Míšečky, 1937. Foto archiv.

tora a pod vlastním jménem už nesměl publikovat ani překlady.

Na sklonku roku 1976 se podílel na vzniku Prohlášení Charty 77 a patřil k jejím prvním signatářům. Právě z jeho bytu ve Střešovicích se vydali 6. ledna 1977 Václav Havel, Pavel Landovský a Ludvík Vaculík s cílem doručit text Charty parlamentu, vládě a ČTK. Byli ovšem zadrženi StB, podobně jako Urbánek, u kterého byla provedena domovní prohlídka.

Vídal jsem občas Zdeňka Urbánka od poloviny sedmdesátých let, ale doopravdy jsme se seznámili a, troufám si říci, i spřátelili až v Izraeli začátkem roku 1991. Tehdy se dostávala do závěrečné fáze tzv. válka v Zálivu, vyvolaná iráckým přepadením a obsazením Kuvajtu na podzim předcházejícího roku. Na vojenském zásahu proti

agresorovi se s mandátem OSN podílely nejen USA, Francie, Velká Británie a další západní země, včetně Československa, ale i některé arabské státy, zejména Saúdská Arábie, Sýrie a Egypt.

Irácký diktátor Saddám Husajn zahájil ostřelování Izraele raketami Scud s cílem vyprovokovat židovský stát k odvetným akcím. Sliboval si od toho rozpad protirácké koalice – arabské státy přece nezstanou součástí žádného uskupení, které by nějak zahrnovalo také Izrael. Ale přesto, že to bylo zcela proti všem principům, kterými se v podobných případech řídil, tentokrát Izrael na agresora nezaútočil. Akceptoval doporučení USA, které ovšem nemělo daleko k ultimátu poté, co byly pro obranu židovského státu dodány baterie protiraketových střel Patriot.

Za této situace Federace ŽO ve spolupráci se Sochnutem a izraelským ministerstvem zahraničí zorganizovala misi dobré vůle. Skládala se z českých a slovenských politiků, novinářů, umělců, kněží a pedagogů, kteří projevíli ochotu i odvahu zemi, ohroženou raketovým ostřelováním chemickými zbraněmi, na důkaz solidarity a podpory navštívit.

Jedním z účastníků byl i Zdeněk Urbánek. Bylo mu tehdy už 74 let, ale když jsem mu pozvání tlumočil, neváhal ani okamžik. „Považuji si to za čest,“ řekl a za pár dní jsme se už přes Vídeň vznášeli směrem k Erecu. Spolu s Václavem Malým, Miroslavem Kusým, Ivanem Lamperem a dalšími jsme potom na telavivském letišti obdrželi protiplynové masky, naučili se je používat, vyslechli pravidla, co

a jak, když sirény ohlásí blížící se rakety, a mise mohla začít.

Byla to jedna z nejzajímavějších návštěv Izraele, jakou jsem zažil. Patřilo k ní přijetí u prezidenta Herzoga, návštěva míst, kam rakety dopadly, sledování raket na nočním nebi i ohnivých drah patriotů, které se je snažily zneškodnit, sezení v restauraci u večere s maskou na obličej, setkání s profesory a rektorem Hebrejské univerzity, debaty se spisovatelem Davidem Grossmanem a Chajimem Gurim nebo s Davidem Flusserem, se kterým vedl Urbánek znamenitou debatu o Čechách a Slovácích.

Večer jsme spolu občas pili víno, a to pak občas i v Praze.

Bylo by mu letos 12. října 100 let. Památka spravedlivého mezi národy a celoživotního poctivce ať je nám k požehnání.

jd

NABRAT DECH

Stopy Franze Kafky v Siremi jsou stále patrné

„Milý Oskare, cesta sem je překvapivě jednoduchá, vyjede se před 7 ze státního nádraží rychlíkem do Měcholup a po 9 jsi tu, nebo ve 2 osobním vlakem a přijedeš o 1/2 6 večer. Po telegrafickým vyrozumění zapřáhneme koně a během 1/2 hodinky si Tě dovezeme do Siremi,“ napsal Franz Kafka příteli básníku Oskaru Baumovi ze Siremi počátkem října 1917.

Od Kafkových časů se dostupnost Siremi, vzdálené asi 75 km na severozápad od Prahy, vlastně až tak úplně nezměnila. Autem si ce popojedete notný kus po dálnici, ale pak se ocitnete na jednoproudé silnici, dosud jediné hlavní tepně na Karlovy Vary, tempo se zdatelně zpomalí či zcela zastaví; po odbočce z hlavní silnice následuje poměrně kodrcavé putování po místních silničkách. Autobusové a vlakové spojení z Prahy existuje, ale na cestě s přestupem v Žatci strávíte zhruba dvě hodiny. Ale možná, že právě zdoluhavé putování krajinou, která v této oblasti bývalých Sudet dodnes nese stopy toho, že mnozí zdejší obyvatelé nejsou těmi původními, že něco podstatného tady po druhé světové válce skončilo a dosud se nepodařilo oživit, k cíli naší cesty patří.

SVOBODA V ODLOUČENOSTI

Důvody, proč se Franz Kafka ocitl před sto lety právě v Siremi, jsou známé, tak je jen stručně připomeňme: v srpnu 1917 měl autor první záchvat spojený s chrlením krve, lékaři diagnostikovali tuberkulózu a doporučili klid a čerstvý vzduch. Ač odborníci i přátelé radili spíše pobyt v sanatoriu, Kafka se rozhodl pro ozdravný pobyt v Siremu (Zürau), kde jeho nejmladší (a nejmilejší) sestra Ottla právě hospodařila na rodinném statku svého

švagra Karla Hermanna (manžela další sestry Elli, který musel narukovat do války), a strávil zde s několika krátkými přestávkami téměř osm mě-

Historická pohlednice Siremi zhruba z doby, kdy obec navštívil Franz Kafka.

síců (od 12. září 1917 do 30. dubna 1918).

Pobyt v Siremi byl nejen ozdravný, ale znamenal pro Kafku též únik: z Prahy a vyčerpávající práce v kanceláři pojišťovny, od starostlivých rodičů – a hlavně od bezvýhodného vztahu ke snoubence Felici, který trval již pět let. V červenci 1917 se sice zasnoubili podruhé, ale po vypuknutí nemoci Kafka vztah definitivně ukončil. „Neustále hledám pro nemoc vysvětlení, neboť sám jsem ji přece neuháněl. Někdy se mi zdá, že se mozek a plíce dorozuměly bez mého vědomí. ‚Tak to přece nejde dál,‘ řekl mozek a po 5 letech

se přihlásily plíce, ochotné pomoci,“ napsal příteli Maxi Brodovi v září. Felice ho na venkově ještě krátce navštívila, vyměnili si několik dopisů a v říjnu 1917 korespondence skončila. Kafka se snažil „nabrat dech“: „Život na vesnici je nadále krásný. Ottilin

dům stojí na návsi, když se podívám z okna, vidím přes to prostranství zas domek, ale už za ním je volné pole. Co může být lepší, v každém smyslu, je-li třeba nabrat dech; co se mne týče, dech se mi sice krátí, v každém smyslu, a tělesně ještě tak nejméně, ale jinde bych se už dusil, to lze ovšem, jak vím z aktivní i pasivní zkušenosti, vydržet léta“ (z dopisu Felixi Weltschovi, jež psal v říjnu 1917).

V Siremi se Kafko- vi líbilo, rychle přibýval na váze (alespoň zpočátku), slunil se, chodil na procházky, pozoroval domácí zvířata, četl české a francouzské knihy v originále, užíval si Ottiliny společnosti i „volných“ vztahů k místním vesničanům: „Mé vztahy k zdejšími lidem jsou tak volné; to už vůbec není pozemský život. Například dnes večer potkám na setmělé silnici dva lidi; muže, ženy, děti, nevím; oni pozdraví, já odpovím; mne možná poznali podle obrysu pláště, já bych nejspíše ani za světla nevěděl, kdo jsou, po hlase je určitě nepoznávám, ani to snad není možná u lidí mluvících nářečím. Oni

Franz Kafka se sestrou Ottlou na dvoře domu č. p. 15. Foto archiv.

mě minou, jeden z nich se vzápětí otočí a zavolá: ‚Pane Hermann (tak se jmenuje švagr, jméno jsem tedy převzal), neměli byste cigaretku?‘ Na to já: ‚Bohužel.‘ A tím je to vyřízeno; slova a omyly odloučených. Nic lepšího si, tak jak na tom nyní jsem, vůbec

nepřeji.“ Setkáním s místními lidmi (s rodinami sedláků Lüftnera, Feigla a Kunze) je věnováno i několik deníkových záznamů. „Do Prahy nechci, ani trochu,“ psal Maxi Brodovi před

Bývalý Feiglův statek – sídlo Galerie K.

plánovanou asi třídní cestou do Prahy: „Prostě jdu ze svobody do poddanství a sklíčenosti.“

Ačkoli v Siremi Kafka nenapsal žádný souvislý text, topografii vesnice a jejího okolí využil – jak lze soudit z mnoha přesně odpovídajících detailů – v popisu vesnice v románu *Zámek* a za jeden z možných předobrazů samotného zámku je považována mohutná kontribuční sýpka na kopci nad Siremi. V Siremi také pokračoval v deníkových zápisech a z deníků (psaných od roku 1910) a osmerkových sešitů zde vybral samostatné zápisky, z nichž sestavil 109 číslovaných výroků, později Maxem Brodem nazvaných „aforismy“. Brod je vydal roku 1931 jako součást knihy *Beim Bau der chinesischen Mauer* (Velká čínská zeď) a někdy se o nich mluví jako o siremských aforismech.

STOPY

Ač Kafkova Siremi patřila k cílům návštěv místních i zahraničních kafeologů, autorův pobyt zde nebyl dosud přesně zmapován a na místě samém nijak připomenut. Tento (přinejmenším od pádu komunismu nepochopitelný) dluh se rozhodli splatit novinářka Judita Matyášová, fotograf Jan Jindra ve spolupráci s německým germanistou Robertem Stachem, autorem rozsáhlé trojdílné biografie F. K., který Siremi každoročně navštěvuje v doprovodu svých přátel a turistů, dále překladatel-

kou Věrou Koubovou a místním Davidem Herblichem, předsedou spolku Sirem Franze Kafky, z. s. Na návsi zrekonstruovali prostor stále funkční váhy na obilí, který poskytl místní zastupitel a farmář Radek Vostřel, zatímco Vlastislav Stárek z Prahy sem dodal piano. Vzniklo tak „infocentrum“, do jehož oken umístili historické snímky Siremi a základní údaje o Kafkově zdejším pobytu. D. Herblich v rodinném statku – dříve rodiny Feiglů, již Kafka navštěvoval (Sirem č. p. 7, neboli dům s jeleňmi na fasádě) – otevřel v prostorách bývalé (ale zcela zachovalé) sušárny na chmel Galerie K. (Kafka) Sirem.

Mluvíme-li však o galerii či o informačním centru, musíme hned dodat, že jejich siremská podoba má zatím svérázný charakter, lehce přízračný, ale takový, jaký tomuto místu odpovídá a jaký by se – na rozdíl od toho, co s Kafkou provádějí pražští obchodníci

Dům č. p. 15, kde Kafka pracoval.

s turistickými upomínkami – líbil možná i samotnému F. K.

Kafka bydlel v rodinném domě Hermannů č. p. 35 (v padesátých letech byl zbourán, dnes je na jeho místě tenisové hřiště), protější statek (č. p. 1) ale dosud stojí (i s monumentálním holubníkem, který je vidět na dobové fotografii). Kafka však ze svých sousedů úplně nadšený nebyl: „Mám sice pokoj v tichém domě, ale naproti je jediný klavír v celých severozápadních Čechách, umístěný ve velkém statku, jehož zvířata řvou jedno přes druhé. Ráno kolem mne jezdí téměř všechna spřežení ze vsi a všechny husy běhají tudy k rybníku. Nejhorší jsou však 2 klepáči neznámo kde, jeden klepe na dřevo, jeden do kovu, neúnavný zvláště ten první, pracuje

nad své síly, přepíná se, jenže já s ním nemohu mít slitování, když mu musím od 6 ráno naslouchat,“ napsal Oskar Baumovi. V noci ho zase budily myši – popis zápasu během „velké myši noci“ zachytil v dopisech a deníku a myši ho inspirovaly i v prozaických textech.

KDE VZNIKLA SLAVNÁ FOTOGRAFIE

Na návsi proti kostelu lze nalézt dům č. p. 15 – právě zde hospodařila Otlta a Franz tu měl svůj pokoj, kde pracoval. Vstoupíte-li jeho dvora, uvítá vás bujná vegetace, stodola s propadlou střechou a pochroumaným holubníkem, ale dům sám je v podstatě v původním stavu. David Herblich nám ukázal vchod, kde před sto lety vznikla dnes již slavná fotografie Ottly a Franze na zápraží. „Bylo to určitě tady – dříve byla za dveřmi chodba s průcho-dem na náves, teď je tam okno, ale průhledem je vidět přesně to samé – náves, akáty, pomník, protější dům s okny.“ Kde stával rodinný dům Hermannů, věděla prý celá ves. Ale skutečnost, že Kafkova přítomnost je úzce spjata i se statkem Hermannových (tedy s číslem 15) i identifikace místa, kde vznikla fotografie Ottly s Franzem, se na veřejnost dostala právě díky Davidu Herblichovi. „Je hrozná škoda, že nikdo nevyzpytával těch pár místních pamětníků, kteří předválečnou Siremi zažili,“ říká. Prarodiče D. Herblicha, Vladimír a Olga Loukotkovi, znali místo pobytu F. K. od kováře Hýny (narozen ke konci 19. století), který celý život žil v Siremi a Herman-

Dům č. p. 1. Naproti němu stával dům Hermannů.

novy, a dokonce Kafku znal a věděl, kde Kafka pobýval. „Na domě číslo 6 je pamětní deska Kafky s kočkou, ale zrovna tam nikdy nebydlel.“

Pokud by mělo někde přirozeně vzniknout sířemské centrum Franze Kafky (a mohl by to být skutečný unikát), mělo by to být právě zde – dříve, než se stane, že dům někdo zcela přestaví.

Na návsi s rybníkem (Kafkovy husy z něj zmizely, dnes se nevelká vodní plocha využívá spíše jako požární nádrž a koupaliště) dosud stojí 12 statků, žádný však neslouží zemědělským účelům. U některých je k vidění rozměrná budova s věžičkou – sušárnou

chmele. Znalci vystopují řadu míst, jež se objevují v *Zámku*: někdejší školu, domy kováře a brašnáře, hostinec, popis cesty z hospody do domu k Barnabášovi a již zmíněnou (nyní prázdnou, ale opravenou) kontribuční sýpku nad vsí. Za Kafkových časů zde žilo asi 350 německých rodin a jen jedna česká, po válečné genocidě Židů a poválečném odsunu Němců se tedy ves v podstatě vyliďnila, zůstalo jen pár rodin: jedna česká, jedna německá a několik česko-německých.

VOLYŇSTÍ RODÁCI

Po odsunu Němců se do sířemských statků začali stěhovat volyňští Češi – mj. jiné prarodiče Davida Herblichova manželé Loukotkovi, kteří koupili bývalý Feiglův statek. Přišli

ze vsi Jezírko, kde přežili válku a kde zachránili dvě židovské děti – Fanny a Lea Shapirovy. Z hospodaření v nových domovech se však volyňští rodáci neradovali dlouho. Po nástupu komunistů k moci nastala v Sířemi jako všude jinde kolektivizace, devastující hospodaření, a represe. Ze socialistického režimu se oblast vzpamatovává

dodnes – sušení chmele a hospodaření na statcích skončilo, zůstaly jen budovy, na kterých se podepsalo „hospodaření“ JZD. Jen málo z těch, kdo restituovali polnosti a zdevastovaný statek, má chuť a prostředky pustit se znovu do hospodaření.

V Galerii Kafka jsou až do konce října k vidění dvě výstavy: snímky Jana Jindry, dokumentující místa, kde Franz Kafka pobýval. Jejich fotografováním se J. Jindra spolu s J. Matyášovou věnuje od roku 2003 a celkem již představili šedesát lokalit po celé Evropě. Povedlo se jim zachytit mj. Kafkovu kancelář v úřadovně italské pojišťovny Assicurazioni Generali na Václavském náměstí (jejíž interiér byl poté změněn k nepoznání). V roce

profukuje vítr, tvoří tajemný prostor, v němž se člověk cítí dokonale odloučený od času a venkovního života – možná tak, jak se tu kdysi cítil vzdálený od místních lidí sám Kafka.

PLÁNY

„V Sířemi a v okolí o Kafkovi nikdo moc neví,“ krčí rameny David Herblich. „I vizitku spolku natiskli v Mostě špatně. Snažím se tu na jeho pobyt upozorňovat, ale lidi to moc nezajímá.“

D. Herblich by v prostorách statku kromě galerie také rád vybudoval expozici původního zemědělského vybavení zdejších hospodářů s možností skromného ubytování a minipivovar. V obci pak turistickou trasu. Nápadů by bylo hodně.

K zlepšení podoby Sířemi jistě přispěje i rekonstrukce barokního kostela na návsi, jenž jen tak tak ušel zkáze v letech socialismu a do jehož opravy se pustil místní pan farář. Pokud uspěje návrh, aby byl Žatec zapsán do seznamu kulturního dědictví UNESCO, bude mít i jeho okolí větší šanci na oživení. Možnost navštívit autentická místa spjatá s pobytem slavného spisovatele by jistě přilákala mnohé návštěvníky.

Ale nebyla by to vlastně škoda, napadne člověka mimoděk – kdyby to tady jednou dopadlo jako v Praze, kde se z Kafky stal turistický kýč? Pohled na prázdnou návěs, opuštěné statky i okolní vyliďněnou krajinu nás však ubezpečí – ne, nevypadá to, že by zdejší duchy minulosti, ty dobré i zlé, návštěvníci hned tak vyhnali...

ALICE MARXOVÁ

(Úryvky z dopisů jsou citovány v překladu Věry Koubové, foto Jiří Daniček.)

Galerie Kafka Sířem je v této sezoně otevřena do konce října o víkendech od 13 do 17 hodin, v ostatních dnech po telefonické domluvě 24 hodin předem s Davidem Herblichem na čísle 774 335 510. Další informace viz www.sirem.cz (Facebook: Sířem Franze Kafky, spolek).

Vstupní místnost Galerie K.

Sýpka nad Sířemi, kterou někteří badatelé považují za předobraz románového zámku.

2009 vydali knihu *Na cestách s Franzem Kafkou* (nakl. Academia). Druhou výstavu tvoří práce studentů Fakulty multimediálních komunikací Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně inspirované povídkou F. Kafky *Doupě*.

Dvoupatrová zachovalá sušárna, do jejíchž oken narážejí větve vysokých stromů a jejichž střešními průduchy

SANTINI A KLEZMER

Výstava o židovských památkách severního Plzeňska

Muzeum a galerie severního Plzeňska je pozoruhodné místo už samo o sobě. Sídlí totiž v areálu bývalého cisterciáckého poutního místa v Mariánské Týnici, jehož kostel, budovu probošství a ambity s freskovou výzdobou projektoval sám Jan Blažej Santini, jeden z neoriginálnějších architektů českého baroka. Soubor staveb, jedinečně umístěný v krajině nedaleko městečka Kralovic, rozhodně stojí za návštěvu. Vedle stálých expozic, věnovaných historii kláštera, oblasti západního Plzeňska a národopisným záležitostem se v bývalém klášterním refektáři pořádají i výstavy časově omezené. Jednou z nich je právě probíhající výstava *Židovské památky na severním Plzeňsku*, kterou z vlastní dlouhodobé dokumentační a výzkumné práce v této oblasti připravil Václav Fred Chvátal, pracovník Muzea Českého lesa v Tachově. Ocitujme několik pasáží z malého katalogu, který k výstavě připravil:

ROZKVĚT A ZÁNİK

Počátek židovské historie severního Plzeňska spadá téměř výhradně do období barokního. (...) Vzdor blízkosti velkých

„Bavorský“ klezmer Václava Eichlera.

měst Plzně, Žatce a Rakovníka si židovské osídlení oblastí, zachycené v této výstavě, zachovalo charakter venkovských komunit. Jejich vznik a rozkvět spadá do druhé, mladší fáze vzniku malých venkovských židovských obcí, odstartované

v podstatě začátkem třicetileté války. Výjimku tvoří jen Radnice, kde židovská obec vznikla o století dříve a spadá tak do první, pozdně středověké fáze.

Areál probošství v Mariánské Týnici, sídlo muzea a galerie.

Nejen zrození a rozkvět, ale i zánik většiny z nich, je poplatný venkovskému prostředí – rozpustily se v židovské emancipaci 19. a 20. století, kdy Židé využili znovunabytých práv, začali opouštět venkovská sídla a stěhovat se za lepšími obchodními a podnikatelskými možnostmi do měst. Co přirozeně nezanklo v emancipaci, bylo devastováno nacistickým holokaustem. Po druhé světové válce zůstaly ve vsích ze židovských staveb patrné jen prázdné budovy synagog, v lesích opuštěné hřbitovy. Ty však uchovávaly cenné údaje, mnohdy nezastupitelné archiváliemi. Židovské epitafy významně doplňují (někdy potvrzují, někdy rozporují) údaje z archivních dokumentů. Období devastace však neskončilo. Mnoho z těchto stavebních a epigrafických památek bezohledně zničil komunistický režim. Synagoga a hřbitov v Nečtiněch byly zničeny v osmdesátých letech 20. století, synagoga ve Všerubech dokonce v roce 1989. Devadesátá léta přinesla jistou naději a zdá se, že teprve v 21. století se znovu učíme docenovat význam unikátních památek.

RETROSPEKTIVNÍ POHLED

Na této výstavě najdeme retrospektivní pohled na židovské památky severního

Plzeňska. Vedle zachycení současného stavu židovských památek (v případě budov často jen prázdných míst po nich) jsou zde o několik desetiletí starší fotografie, pocházející většinou ze sbírky Jiřího Fiedlera. Při fotografování nových srovnávacích snímků jsme se vždy snažili použít tentýž záběr. Autor se tím chce poklonit památce tohoto neúnavného badatele a svého blízkého kolegy, jehož život a neuvěřitelně rozsáhlé dílo byly přerušeny násilnou smrtí.

Nic z tohoto světa není věčné, ani kamenný materiál starých náhrobků. Povětrnostní vlivy jsou přirozené a neúprosné, eroze kamene setře dříve či později všechna písmena z náhrobků. Podařili se nám je ještě předtím zdokumentovat, zachráníme nenahraditelné historické údaje.

Potud Václav Fred Chvátal. Při slavnostním zahájení dlouholetá ředitelka muzea

Irena Bukačová s uspokojením konstatovala, že se konečně podařilo uspořádat kvalitní výstavu, věnovanou židovské historii a židovským spoluobčanům regionu. Je třeba říci, že i vernisáž byla výborná, díky Vác-

Pohled do expozice výstavy.

lavu Eichlerovi a jeho skvělé klezmerové kapele z Bavorska, a také díky prostředí, ve kterém se, zde určitě poprvé, setkaly dva světy, které, dokud existovaly a byly funkční, od sebe po staletí oddělovala víra i životní praxe. Výstavu *Židovské památky na severním Plzeňsku* v Mariánské Týnici (www.marianskatynice.cz) můžete navštívit do 29. října denně mimo pondělí od 9.00 do 17.00 hodin.

Text a foto jd

ŽIDÉ V NISKU

Spisy ve Lvově vydávají svědectví o osudech deportovaných Židů

Problematika transportů do Niska nad Sanem byla řadu let předmětem výzkumu nedávno zesnulého historika Mečislava Boráka (1945–2017), který na toto téma publikoval řadu studií i soubornou publikaci *První deportace evropských Židů: transporty do Niska nad Sanem (1939–1940)* a představil je tak veřejnosti. Na jeho práci, založenou zejména na zpracování českých pramenů a rozhovorů s pamětníky, se podařilo navázat v rámci výzkumného projektu Čechoslováci v gulagu, který probíhá pod patronátem Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR).

ŽIDOVSKÉ SPISY

Během výzkumných cest do ukrajinských archivů byl jeho zaměstnancům v minulém roce zpřístupněn dosud utajený a nezpracovaný fond Židovské spisy (*Jevrejskije spravy*) uchovávaný v Archivu Bezpečnostní služby Ukrajiny ve Lvově. Ten obsahuje přes 5000 vyšetřovacích spisů sovětské tajné policie NKVD vedených na židovské uprchlíky před nacisty, kteří byli zatčeni ve Lvovské oblasti v letech 1939–1941. V minulém roce se podařilo projít přibližně čtvrtinu tohoto fondu a pořídit kopie 150 spisů vedených na osoby deportované nejprve nacisty do Niska nad Sanem a následně perzekvované v SSSR. Cílem projektu je využít aktuálního liberálního přístupu ukrajinských bezpečnostních orgánů ke zpřístupnění dříve utajovaných archiválií a získat kopie i ostatních spisů. Díky podpoře Nadačního fondu obětem holokaustu se daří získané archivní materiály zpracovávat a rekonstruovat osudy deportovaných, které bude ÚSTR postupně uveřejňovat na webovém portálu. K výročí deportací do Niska v roce 2019 rovněž ÚSTR plánuje vydat tematickou publikaci. Čtenářům *Roš chodeš* představujeme dva takto zpracované osudy (další portréty byly uveřejněny v článku *První transporty evropských Židů v dějinách holokaustu*, který je dostupný na stránkách www.ustrcr.cz).

BADATELNA V CELE

Po ukončení digitalizace fondu Židovské spisy v polovině příštího roku se nabízí zpracování dalších fondů uložených ve stejném archivu. Například fond několika tisíc trestních spisů nerehabilitovaných

osob, který se dotýká mj. lidí souzených za válečné zločiny – genocidu Židů, masové vraždy sovětských vojáků a kolaboraci s nacisty, případně rozsáhlý fond několika desítek tisíc trestních spisů, který rovněž obsahuje stovky případů uvězněných uprchlíků před nacisty. Výzkum komplikuje skutečnost, že fondy nejsou uspořádané a do jara tohoto roku bylo možné archiválie studovat pouze v nevytápěné cele bývalé Lvovské věznice, která sloužila jako provizorní badatelna.

NISKA REZERVACE

U Niska nad Sanem, které se na podzim 1939 nacházelo ve východní části Generálního gouvěrnementu, měla být podle nacistických plánů zřízena rozsáhlá rezervace pro Židy vysídlené z dobytých území i celého Německa. V rámci Akce Nis-

Kurt Fischl na fotografii z archivu NKVD.

ko bylo ve druhé polovině října 1939 vypraveno celkem sedm transportů z Ostravy, Katovic a Vídně s více než 5000 Židy. Zrušení celé Akce Nisko v samém počátku výrazně ovlivnilo osudy deportovaných. Z celkového počtu 1500 osob deportovaných z českých zemí byla zhruba tisícovka vyhnána či dobrovolně odešla na sovětské území.

Stejně jako desetitisíce dalších běženců neměli ani Židé z Niska téměř žádnou šanci vyhnout se represím ze strany sovětského režimu, který byl podezřívavý vůči „cizím elementům“ na svém území. Nejčastějším postihem za ilegální přechod hranice byl trest tři až pěti, ale i více let nucených prací v gulagu. Enormní počet zatčených běženců však byl příliš velkým soustem i pro tak mocný moloch, jakým byla NKVD. Většina pozatýkaných

uprchlíků proto byla deportována bez rozsudku „jako zvláštní přesídlenci“ na nucené práce do speciálních pracovních kolonií či kolchozů řízených a spravovaných NKVD. Velké části uprchlíků, kterým se podařilo přežít útrapy, přinesla vysvobození až amnestie pro československé občany internované v SSSR z roku 1942 a „dobrovolný“ vstup do armády.

ROBERT FEINER

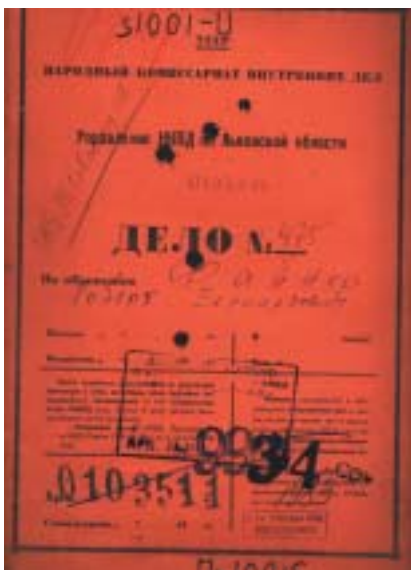
Narodil se 19. března 1893 v Porubě. Oba rodiče, důchodci, žili v Porubě. Robert Feiner měl středoškolské vzdělání, na účetního studoval ve Vídni. V letech 1913–1914 pracoval jako účetní v jedné z vídeňských továren. Během první světové války sloužil v rakousko-uherské armádě u 1. pěšího pluku. V letech 1919–1922 pracoval ve Vídni jako účetní v akciové společnosti Eisen-Stahl, v letech 1922–1939 jako účetní u různých firem v Moravské Ostravě. Byl svobodný, bezdětný.

Do Niska nad Sanem byl Robert Feiner deportován 17. října 1939 prvním ostravským transportem. Po příjezdu do Niska byl vybrán do tábora u obce Zarzecze, kde setrval do 5. prosince 1939. Následujícího dne oznámilo táborové velitelství skupině asi 200 vězňů, že jsou svobodní; povolilo jim však odejít pouze na východ směrem k německo-sovětské hranici. Při přechodu hranice

u města Siňavy byl Feiner 14. prosince 1939 zadržen sovětskými pohraničníky a odveden k výslechu. Následujícího dne byl propuštěn a odjel do Lvova, kde žil až do svého zatčení. Lvovskou NKVD byl zatčen 28. června 1940. Již od září 1940 byl vězněn ve Volgogalu u města Rybinsk v Jaroslavské oblasti. Rozhodnutím Zvláštní porady NKVD z 2. května 1942 byl odsouzen za ilegální přechod hranice na tři roky v nápravně pracovních táborech. Osvobozen byl 15. srpna 1942 na základě amnestie pro československé státní příslušníky. Rehabilitován byl 22. dubna 1968.

Z dalších pramenů lze zjistit, že u československé vojenské jednotky v Buzuluku byl Feiner odveden 27. srpna 1942. Jako příslušník 1. družstva 2. čety se v březnu 1943 zúčastnil prvního vystoupení 1. československého samostatného

polního praporu v SSSR – bitvy u Sokolova. V československé jednotce bojoval až do konce druhé světové války.

Titulní strana spisu Roberta Feinera u NKVD.

KURT FISCHL

Narodil se v roce 1901 v Příboru do rodiny účetního. Po ukončení základní školní docházky studoval v letech 1910–1917 na příborském reálném gymnáziu, další dva roky strávil na praxi ve Vídni. V letech 1919–1921 sloužil v československé armádě jako poddůstojník u 258. dělostřeleckého pluku, kvůli nemoci odešel do zálohy. V letech 1921–1933 pracoval jako účetní ve městě Beuthen (pol. Bytom) v tehdejší Německu, poté až do roku 1939 jako účetní u různých firem v Moravské Ostravě. Byl ženatý, s manželkou Johanou měl syna. Jeho sestra Mariana Staal pracovala jako krejčová v New Yorku, ve Lvově od roku 1917 žil jeho synovec.

Do Niska nad Sanem byl Kurt Fischl deportován 17. října 1939 prvním ostravským transportem. Při vynuceném přechodu německo-sovětské hranice byl 25. října 1939 u Siňavy zadržen sovětskými pohraničníky. K dalšímu vyšetřování byl převezen do Lvova, začátkem roku 1940 byl přemístěn do věznice NKVD v Nikolajevu (dnes Mykolajiv). Rozhodnutím Zvláštní porady NKVD z 25. října 1940 byl za nelegální přechod hranic odsouzen na pět let v nápravně pracovních táborech. Trest si odpykával v jednom z táborů Ivděllagu na severním Uralu ve Sverdlovské oblasti. Zemřel ve výkonu trestu 8. prosince 1941. Rehabilitován byl 9. července 1990.

ADAM HRADILEK, JAN DVOŘÁK

VZPOMÍNKA NA MÍŤU

Profesor **MEČISLAV BORÁK** (nar. roku 1945), novinář, scenárista a neúnavný popularizátor bolestivých témat českých i světových dějin, historik, muzejník a vysokoškolský pedagog, na jehož práci navazuje projekt zabývající se osudy Židů deportovaných do Niska, zemřel 15. března 2017 (viz *Rech* 4/2017).

Výčet jeho prací je úctyhodný a byly zmíněny u příležitosti jeho úmrtí; rádi bychom ho však ještě připomněli osobní vzpomínkou jeho přítele a načas i kolegy Jana Machonina (celý text vyšel loni na jaře v listu *Babylon*).

(...) Rád bych odbočil od výčtu Borákem odvedené práce, která je fascinující svým rozsahem a systematickostí, a ukazuje také na dnešní poměry výjimečnou skromnost jejich autora, který se vždy vyhýbal zbytečné publicitě, protože, jak mi jednou svěděl, by jinak neměl čas na práci. Rád bych napsal pár slov o Mítovi Borákovi, jak jsem ho poznal osobně.

Začal bych něčím, co ještě zdánlivě souvisí spíše s jeho profesionální činností, ale co už ho zároveň charakterizuje jako člověka.

Když jsem se při našem prvním setkání v Moskvě Mítovi ptal, co ho přivedlo k nelehkému a často jistě i mučivému tématu

Zachraňovat oběti z nicoty: Robert Feiner na fotografii z archivu NKVD.

československých obětí politických perzekucí v Sovětském svazu, jejich vyhledávání a evidenci, odpověděl mi příběhem z konce osmdesátých let. Ve Slezsku tehdy našel snad jednu či dvě rodiny, jejichž blízcí byli za války odvezeni do Sovětského svazu, odkud se již nikdy nevrátili. Rozhodl se dohledat informace o jejich tragických osudech a díky uvolnění za perestrojky se mu to podařilo, což mělo pro pozůstalé obrovský psychologický význam. Povzbuzen prvním úspěchem dal Mítva do místních slezských novin inzerát a nabídl pomoc každému, kdo pohřešuje pří-

buzného zmizelého vSSSR. Do sálu místní sokolovny, kam svolal schůzku, přišlo několik desítek lidí – všichni v očekávání, že jim Borák pomůže najít stopu po zmizelém dědovi, otci, matce či sestře. „Když jsem je uviděl,“ říkal mi Borák, „věděl jsem hned, že je nemůžu odmítnout.“ Taková kombinace profesionality, důmyslnosti, soucitu a obětavosti potom charakterizovala Borákovu dvacetiletou práci nad tímto tématem, jejímž výsledkem jsou téměř kompletní seznamy československých občanů perzekvovaných v SSSR. Přitom osobní moment hrál při výzkumu takových případů často tu nejdůležitější roli: Mítva nejenže cítil odpovědnost před příbuznými obětí, ale sám, z jakési vnitřní potřeby, se snažil zachraňovat z nicoty zmizelé existence a vracet jim lidskou podobu a osud – třeba jen v několikařádkovém medailonku, ale často i v několikastránkovém podrobném životopise oběti. Zde bych ještě jednou ocitoval Borákova přítele Dušana Janáka: „Je pro něj příznačné nikdy nekončící hledání historické pravdy, odkrývání mechanismů perzekucí i dávno zapomenutých osudů jejich obětí, snaha připomenout jejich památku a vrátit je tak jejich blízkým a potomkům, hledat v historické paměti kořeny současných konfliktů a snažit se je řešit.“

O této jeho celoživotní mravenčí práci přitom měli přesnou představu jen nemnozí. A on, jak už jsem psal, dával

přednost určité anonymitě, která mu zaručovala klid na práci. Dalo by se to jistě odbýt nějakou úvahou na téma „stará škola“, o tom, jak nám takový přístup v dnešní uspěchané době chybí a jak už to takhle poctivě a důsledně nikdo neumí dělat. Ale ve skutečnosti jde o víc. Mečislav Borák byl z té generace vychované v ovzduší

existencialismu šedesátých let, pro kterou neexistovala zvlášť profese a zvlášť osobní život s jeho mravním rozměrem. Otázka pro něj stála jasně: buď obojí, nebo nic. Anebo to nebyla otázka generační a on byl zkrátka taková povaha? Nejspíše trochu od obojího. V každém případě byl jedním z nemnoha historiků své generace, kteří za cenu velkého osobního nasazení v této zkoušce obstáli. Jeho život a dílo bychom měli mít vždy na paměti.

JAN MACHONIN

STRETNUTIE 2017

aneb Co se odehrálo v srpnu v Bardejovských Kúpelech

Zatímco v Praze se konají setkání Děti Maislovy (pojem snad už není třeba vysvětlovat), na Slovensku se koná Stretnutie, tedy setkání slovenských Židů válečné a těsně poválečné generace, z nichž mnohé přichod bratrských armád roku 1968 zahnal do emigrace. Poprvé se Stretnutie konalo v Bratislavě začátkem druhého tisíciletí a má za sebou už mnoho skvělých akcí: Tále v Nízkých tatrách, Mrtvé moře, Trenčianské Teplice a další. Přitom stejně jako *Roš chodeš* zůstáváme československou akcí, a tak jsme se letos sešli z Izraele, Švédska, USA, Kanady, Švýcarska, Československa, Německa, Austrálie, prostě slovenští a čeští Židé, téměř 140 lidí, tentokrát na východě Slovenska.

Přijely Vierka V. a Katka K., které vídáme celá léta jako siamská dvojčata. Přijel Mišo B., se kterým si po léta vyměňujeme židovské vtipy (jemu sice nikdy, ale mně se často splete pointa)... Dorazilo množství Věr či Vier a ještě více Ev, to se pokaždé fotograficky do-

Hudba a tanec.

kumentuje. Velmi rychle se vytvoří jakési rodinné prostředí, rychle, velmi rychle je překročena bariéra běžné konverzace. Lidé vyprávějí své rodinné příběhy, mnohdy značně pohnuté.

BARDEJOV

Letos (či podle židovského kalendáře vlastně loni) byly naším cílem Bardejovské Kúpele. Lázně byly známé už ve 13. století a během dalších staletí je navštívili i slavní velcí jako Josef II. nebo ruský car Alexandr I. Působili tu od 19. století také židovští lékaři, především Dr. Mikuláš Atlasz, kterého připomíná pamětní deska na kdysi elegantním hotelu Astoria (a v tomto čísle *Rch* ještě sloupek na str. 21).

Organizace Stretnutia se ujali Silvia Neugröschel a Emil Weiss. Postarali se

o program na celý týden a nesli plné riziko podnikání. Při tak obrovském množství lidí se pochopitelně našli někteří, kterým je programu málo (či moc), pokoje byly

Prešovská synagoga. Foto na této straně: Silvia Neugröschel.

příliš malé, hotelový bazén příliš daleko. Někdo by vynechal muzeum, jiný výlet na Mořské oko nebo ochutnávku vína. Někteří účastníci přijeli později a jiní už zase odjížděli. Jak Silvia poznamenala, někteří se přihlásili a nepřijeli, někteří se přihlásili, odhlásili a opět přihlásili, a někteří se nepřihlásili a přijeli. Všechno však snášela se stoickým klidem.

VÝLETY

První výlet nás přivedl do blízkého středověkého městečka Bardejova. Hlavní součástí prohlídky města byla návštěva židovského předměstí. Synagoga ze začátku 19. století a několik dalších zdejších objektů se dostaly do Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. O průběhu obnovy lze zhlédnout velmi pěkný dokument na YouTube. Jmenuje se *Stará synagoga v Bardejově: záchrana, obnova a reštaurovanie* a natočil ho Peter Hudák, který nás spolu se svým otcem celým areálem provázal.

Další den byl dlouhý výlet směřující do tokajské oblasti, tedy až k maďarské hranici. V prešovském židovském předměstí se nalézá tak nádherná synagoga, že se při vstupu do ní člověk tají dech. Následovaly Košice, na kterých je poznat, že byly před nedávnem Evropským hlavním měs-

tem kultury: střed města je krásně zrenovovaný. Rovněž synagoga, kterou nás provázela Jana Tesserová, místní obyvatelka a účastnice našeho setkání. Jedno z krásných oken v této synagoze věnovala naše organizátorka Silvia Neugröschel – ta pochází z Košic. V obci Malá Trňa na tokajské vinné cestě jsme ochutnali spoustu opravdu ušlechtilých vín, od suchých po sladká dezertní.

Ve čtvrtek se menší skupina odebrala na dlouhou cestu do Osvětimi a Březinky. Zbytek osazenstva se vydal za raritou kraje, „dřevěnými kostolíky“. Jeden takový podobný znají Pražáci – nachází se v Kinského sadech pod Petřínem, pochází ovšem z obce nedaleko od Mukačeva.

Další celodenní výlet nás zavedl do Medzilaborců, do Muzea Andyho Warhola. Projížděli jsme Humenným, kde se pod mostem ve středu města na pilířích nalézá čtrnáct portrétů slavných rodáků či přechodných obyvatel, mezi nimi portréty fotografa Yuriho Dojče, klavíristy Petera Breinera a spisovatele Laca Grosmana, podle jehož novely vznikl slavný film *Obchod na korze*. A o městě nám nevyprávěl nikdo jiný než Grosmanova neteř Anička Shved, roz. Grosmanová, zatímco Aniččin muž Tomi velmi zábavně představil své rodinné město Michalovce. Následovalo obrovské jezero Morské oko, které si vy-

Plavba po Dunajci do Pienin.

žádalo maximum z našeho sportovního ducha. Ten den jsme se ocitli v blízkosti ukrajinských hranic. Následující den byly cílem Pieniny, opět nádherná krajina, na velkých vorech jsme se plavili po Dunajci, jehož levý břeh je polský. Na

loukách a sklizených polích se pohybovaly stovky čápů, tolik jsem jich v životě neviděla!

VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Některé večery jsme věnovali židovské historii. Dozvěděli jsme se o knize Agnes Tomasové, která jako mladá židovská dívka přežila válku na Slovensku. Jiný referát se zabýval dosud nezaznamenanými vzpomínkami Slováků, kteří se ještě můžou pamatovat na své někdejší zmizelé židovské sousedy. Předseda ŽNO v Bratislavě, Peter Salner, účastník našeho srazu, referoval o relativně novém Židovském komunitním muzeu v bratislavské synagoze. Jeden večer nám Sonja Veg představila dílo Agaty Schindlerové *Maličká slzička*, která se zabývá osudy několika slovenských židovských hudebníků v letech 1935–1945.

Zatímco z klasických obrazů Jožy Uprky známe krojované selky v konopí, na titulním záběru prezentace dalšího účastníka bylo v konopí vidět Lumíra. Přednáška Lumíra Hanuše Proč je konopí tak léčivé byla mimořádně úspěšná. Hanuš je chemik, pracuje na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, zabývá se už několik desetiletí cannabidem a má široké znalosti i o jeho využití v lékařství. Zdálo se, že diskuse po přednášce vůbec neskončí.

A TANEC...

Na hudbu jsme měli kupodivu i při tak bohatém programu stále ještě dost času a sil. Poslechnout si skladbu Julia Fučíka nebo operetní melodie přímo v lázeňském parku bylo možné až v neděli, kdy bylo volno; ti, kdo se neúčastnili večerých výletů, zažili lázeňský orchestr ovšem častěji. Jeden večer vyplnila kapela Stana Balaža, zpívalo se a tančilo na plné pecky. Opravdu byste neuhádli, že většinu táhne na sedmdesátku a mnozí už ji i překročili. Největší borci mezi námi, Minka a Fero, si s kapelou v nejrychlejším tempu zahráli. Poslední večer nám hrál Kaschauer Klezmer Band z Košic.

Večer co večer, po oficiálním programu, se z nás stali dvacetiletí: zpívali jsme až do ochraptění a tančili při harmonice a houslích, na které čarokrásně hráli Minka Neustadt a Fero Alexander, vůbec jsme nebyli unavení a nebolel nás ani jeden kloub. Bylo nám krásně.

Zkrátka: zase se jedno Stretnutie moc povedlo, a už teď se těšíme na příští.

VĚRA TRNKOVÁ

JUBILEJNÍ VÝSTAVA

V Domě U Kamenného zvonu probíhá výstava Jaroslava Róny

Výstava malíře a sochaře, spoluzakladatele skupiny Tvrdohlaví (1987) a jednoho z nejvýraznějších současných českých umělců v Galerii hlavního města Prahy v Domě U Kamenného zvonu na Staroměstském náměstí v Praze je jubilejní hned dvakrát: jednak se koná dvacet let poté, co se v těchto prostorách umělec představil poprvé, a jednak letos v dubnu J. Róna oslavil šedesátku. Dle výstavy soudě, v plné síle a s elánem.

Kurátorka Olga Malá představuje expozici takto: „Výstava se zaměřuje na prezentaci prací vzniklých v uvedeném období, avšak zároveň se snaží představit umělcovu tvorbu v určité vizuální a vnitřně polarizované celistvosti.“ „Vnitřní kontinuitou Rónovy tvorby je vyrovnávání se s fenoménem zla,“ píše kurátorka dále a divák při pohledu na

Nietzsche v horách.

obrazy apokalyptických vizí, orwellovských a kafkovských motivů, obrazů, směřující do „srdce temnoty“ – společnosti i jedince – nemůže než souhlasit. Ale naštěstí pro nás je tu i světlejší stránka jeho tvorby – sochy. Kovové plastiky tvorů, kteří jako by právě přistáli z vesmíru nebo se objevili jako pozůstatky dávných civilizací; figurální plastiky s klasickým zadáním (jezdecké sochy), s nimiž se umělec vyrovnal s erudicí i vtipem (*David a Goliáš*; *Pomník Franze Kafky*, *Odvaha* ztělesněná markrabětem Joštem Lucemburským či *Rytíř s dra-*

kem), i exotické postavy (*Africký plavec*).

Návštěvníci mají možnost podívat se nejen na to, co Róna za zhruba uplynou-

Ulita v okně.

lých dvacet let udělal, ale díky videoinstalacím také na to, jak to dělal, což je zajímavé hlavně v případě monumentální jezdecké sochy hraběte Jošta v Brně. Dokument zachycuje Rónovu dílnu a sochařství jako náročné řemeslo, které vyžaduje nejen um, ale také fyzickou sílu a kuráž. Lze jen litovat, že se zatím našlo jen málo českých a moravských měst, která ho oslovila, aby svými díly zpestřil jejich veřejný prostor, zvláště když lze sochy vytvořit i z poměrně levného materiálu, jakým je beton.

O kvalitě Rónových soch (i jejich instalace) svědčí i to, jak ladí s prostorem gotického interiéru, dokonce tak, že chvillemi, při pohledu na objekt umístěný nenápadně nad točitým schodištěm či na pavlači, návštěvník váhá, zda se jedná o výstavní objekt či součást domu. Přesvědčit se můžete sami, a to do 29. října, kdy výstava končí. Přístupná je od úterý do neděle od 10 do 20 hodin, 3. října se v 18 hodin koná komentovaná prohlídka s J. Rónou, od 19 hodin pak následuje promítání dokumentu *Odvaha*.

(am)

David a Goliáš.

U WINTERNITZŮ

Loosova vila v Košířích se otevřela veřejnosti

Nevydáte-li se v říjnu až do Siremi, nabízí se ještě jeden podzimní výlet, a to do pražských Košíř, přesně do ulice Na

ny a děti Suzanna a Petr) zde žila do roku 1941, poté museli vilu převést na Výtěhovalecký fond. Od něj koupila dům pražská

Celkový pohled na vilu z boku.

Cihlářce. Zde se v čísle 10 veřejnosti otevřela rekonstruovaná vila, již nechal roku 1931 postavit právník Josef Winternitz podle návrhu Adolfa Loose a Karla Lhoty. Zajímavý není jen její vznik, ale také to, jak se v devadesátých letech minulého století narodila podruhé, i to, jakým způsobem se s ní rozhodli naložit potomci původního majitele.

JOSEF, JENNY, PETR A SUZANNA

Dům si dal krátce po dokončení Müllerovy vily postavit advokát Josef Winternitz, který pravděpodobně zastupoval stavební firmu majitele střešovického domu, a tak se dostal do kontaktu s A. Loosem. Slavný architekt však byl tehdy již těžce nemocný, takže stejně jako v případě návrhů vil a interiérů v Plzni (viz *Rch* 7/2016) spoléhal do značné míry na svého spolupracovníka, architekta a scénografa Karla Lhotu. Winternitzova vila je Müllerovu sídlu podobná a nese všechny charakteristické znaky Loosových návrhů, především jeho *Raumplan* – koncepci vnitřního uspořádání místností v několika výškových úrovních. Rodina Winternitzů (Josef, jeho žena Jen-

Jenny Winternitzová, 1938.

obec a zřídila v něm mateřskou školkou, která zde sídlila až do roku 1997.

Winternitzovi byli roku 1943 deportováni do Terezína a poté v říjnu 1944 do Osvětimi; otec Josef a syn Petr byli hned po příjezdu posláni do plynu, matka Jenny s dcerou dostaly práci v továrně u transmisí – díky teplu ze strojů přečkaly zimu. Po válce se vrátily do Prahy, domů se však už nedostaly. Je-

jich vlastnické právo sice československý stát uznal, ale prodleva s faktickým předáním způsobila, že se mělo uskutečnit až po komunistickém převratu roku 1948 a bylo již zatíženo dědickou a milionářskou daní, úřady navíc na dům uvalily exekuci. Jenny i Suzanna byly bez prostředků, takže daň zaplatit nemohly a vilu „dobrovolně“ předaly státu.

„Babička nám o vile nikdy nic neřekla,“ vzpomíná její vnuk Ing. Stanislav Cysař na Jenny Winternitzovou. „Nevodila nás k ní

a neukazovala nám, že ‚tohle nám sebrali‘.“ Poprvé se o tom, že ji postavil jeho děd, dozvěděl až po roce 1990. Stanislav Cysař vypráví o své babičce na záznamu rozhovoru, který si lze nyní ve vile poslechnout. „Byla to osobnost,“ říká a vzpomíná, že ač Jenny Winternitzová pocházela z majetné, německy mluvící rodiny Hirschů z České Lípy a nikdy se před válkou o peníze nemusela starat, po návratu z koncentračního tábora zvládla péči o nemocnou dceru a později i o vnučata s minimem prostředků. Byt jim po válce pomohli sehnat manželé, kteří jim dříve dělali údržbáře. „Babička byla ohromná! Když přišla roku 1925 do Prahy, neuměla slovo česky, rychle se naučila, ale nikdy nemluvila úplně správně. Byla krásná, osobnost, vždycky se chovala jako dáma,“ říká Cysař a dodává také, že to byla ona, kdo rozhodl, že Winternitzovi před nacisty neutečou, protože jsou v Praze „doma“. Cennosti a dokumenty, které Josef Winternitz před odchodem do transportu uschoval u známých, se jim s jedinou čestnou výjimkou nevrátili. Zůstalo několik rodinných snímků a doklady k vile, včetně původních návrhů. Kromě matky Jenny a dcery Suzanny (provdané Cysařové) se ani z širší rodiny nikdo nevrátil. O tom, co prožily, dětem a vnučatům až na útržky

Jenny, Petr, Suzanna a Josef Winternitzovi v lázních, 1938.

nikdy nevyprávěly. „O válce se nemluvalo, a tím se mlčelo i o předcích. Nevíme vlastně nic.“

RODINNÁ REKONSTRUKCE

„Když jsme se rozhodli vilu sami rekonstruovat, bylo to i proto, abychom svou rodinu nějak objevili,“ říká k tomu syn Stanislava Cysaře David. Díky opravě a zabydlování vily získali řadu informací, které pomáhají dotvářet obraz zmizelých blízkých, jakékoli další údaje však vítají.

Po zdoluhavém restitučním procesu, kdy došlo i na soud s Prahou 5, mohli vilu konečně začít roku 1997 užívat. Nebyla

sice v katastrofálním stavu, ale ani v nijak dobrém, naštěstí však zůstaly zachovány originální prvky jako vestavěný nábytek, část osvětlení a podlah. „Byli jsme vděční, že tu umístili mateřkou školku a ne

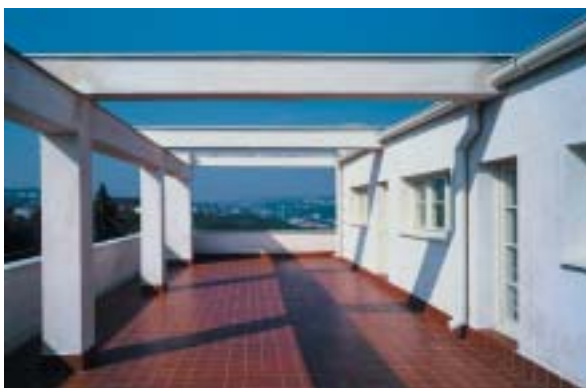

Široký sál. Fotografie na této dvoustraně: David Cysař a rodinný archiv.

třeba kancelář StB.“ Na rekonstrukci se krom profesionálů podílela celá rodina, práce, jejichž cílem bylo pod dohledem památkářů obnovit původní stav, řídil Ing. Stanislav Cysař. Hlavním úkolem bylo navrátit změny dispozice podle původní projektové dokumentace a repasovat veškerý vestavěný nábytek. Opravy byly dokončeny roku 2002. Poté se vila načas pronajala, aby mohla rodina splatit půjčky, jež si nákladná rekonstrukce vyžádala. A poté – a to je skvělá zpráva – ji Cysařovi na jaře 2017 otevřeli veřejnosti. A provedli to opravdu velkoryse, jako by dveře původního předválečného domova chtěli otevřít co nejlépe dokořán.

NÁVŠTĚVA

K vidění je v podstatě celá vila – od rozměrné obytné haly, přes o něco výše položenou jídelnu s menším pokojem a místností pro rodinu v patrech s terasami (a panoramatickým

Menší terasa.

výhledem na Prahu) až po suterénní byt pro správce a zahradu. Návštěvníci si mohou prohlédnout posuvné dveře, důmyslně vesta-

vené skříně, knihovny, police a zásuvky, některé z nich ukrývají i předválečné módní kousky po krásné „babičce“ Jenny. Ložnice je vybavena sice nikoli původním, ale dobovým funkcionalistickým nábytkem. V hale se střídají expozice: ta nejnovější představuje „příbuzné“ Winternitzovy vily – domy a interiéry, které Adolf Loos navrhl pro svou plzeňskou klientelu. Komornější výstava v horním patře zahrnuje zachovalé rodinné snímky a dokumenty vztahující se k budově, včetně původních plánů.

V suterénu je k dispozici sál s projekčním plátnem. David Cysař (profesi kameraman) rozhodně nechce uchovávat rodinný dům ve strnulém muzejním režimu, ale plánuje rozmanité akce, jak vilu co nejvíce oživit a přilákat návštěvníky nejen na jednorázové prohlídky, ale také na kulturní akce: přednášky i před-

Ložnice.

náškové cykly o umění, koncerty a výstavy (viz níže), nebo dokonce na noc se snídaní – pár si může za cenu 6500 Kč pronajmout celou vilu od večera do rána.

„Chodí sem lidi z okolí, kteří tu strávili dětská léta ve školce, a vzpomínají, jak to tu vypadalo, z toho máme ohromnou radost,“ říká David Cysař. „Chceme zkusit, co se dá, aby si sem Pražané a návštěvníci města zvykli chodit a abychom z toho také utáhli provoz. Když se to nepovede, vždycky to tu zas můžeme pronajmout, ale to jen v krajním případě.

Už jsme do toho dali spoustu energie a máme to tu rádi.“

Alice Marxová

PROGRAM

Winternitzova vila je přístupná od neděle do středy od 12 do 18 hodin. Pro tyto návštěvy není nutná rezervace a vstupné činí 180 Kč, pro studenty a seniory 100 Kč.

Každou sobotu se konají čtyřikrát denně komentované prohlídky (v 9.00, v 11.00, ve 14.00 – anglicky – a v 16.00 hodin, vstupné činí 220 Kč, nutná rezervace). Do konce listopadu lze při návštěvě vily zhlédnout výstavu **Adolf Loos – Plzeň**. Expozice prostřednictvím dobových i současných fotografií a textů přibližuje návštěvníkům příběh několika jako zázrakem zachráněných bytových interiérů.

Do konce roku se ve vile koná řada koncertů (začínají vždy v 19.00): **3. 10.** Vilém Veverka a Martin Kasík (hoboj, klavír); **14. 11.** Kvarteto Apollon (smyčce); **4. 12.** Belfiato Quintet (dechy) a **7. 1. 2018** Jana Boušková (harfa). Součástí koncertů je uvítací drink, po skončení si lze prohlédnout interiér vily.

Ve vile se konají pravidelně kurzy historie dějin umění. Jsou vypsány specializované kurzy z dějin umění, které se hlubším způsobem věnují jednotlivými vybranými tématům, umělcům či uměleckým dílům. Kurzy vedou zkušené lektorky, absolventky oboru dějiny umění na FF UK: Mgr. Maria Černá Pivovarová; Mgr. Kristýna Jiráková a PhDr. Eliška Zlatohlávková, Ph.D. Nutná rezervace.

Dne **10. října** od 18.30 hodin se uskuteční přednáška Christophera Longa, profesora na Škole architektury na Texaské univerzitě v Austinu, který promluví o své nové knize, nazvané *The New Space: Movement and Experience in Viennese Modern Architecture*. Kniha se zabývá tím, jakým způsobem se tři vedoucí osobnosti vídeňské moderní architektury – Adolf Loos, Oskar Strnad a Josef Frank – pokoušely v prvních desetiletích minulého století ve svých stavbách celistvě propojit prožitek z prostoru a pohybu. Přednáška probíhá v anglickém jazyce s českým překladem. Po přednášce následuje diskuse a debata nad sklenkou vína v prostorách vily.

V plánu je i přednáška Daniela Zisse, který se bude věnovat židovským architektům.

Na všechny akce (kromě vstupů v návštěvní dny) je nutná rezervace a platba předem na www.loosovavila.cz, kde naleznete i bližší a aktuální údaje. Kontakt pro dotazy je Kristina Cysarová, 776 711 382, kristina.cysarova@gmail.com.

(am)

Viktor Pivovarov: RYBKKA NA OKNĚ

1. Marie Ivanovna se na mě zlobí. Už čtvrtý měsíc jsem bez výplaty. Za celou tu dobu mě pozvali jednou na svatbu a jednou na dětskou dopolední slavnost do Domu pionýrů, abych zaskočil za jejich stálého bajaranu, který onemocněl. Toť vše. Peněz za to bylo pramálo, dokonce i při naší hodně skromné existenci vystačily jen na tři nebo čtyři dny.

Na policiče s dečkou se chvěje zlatý paprsek...

Když Marie Ivanovna odejde do práce, zůstávám v celém bytě úplně sám. To se pak nořím do svých tajemství. Nejdřív jdu do kuchyně. Všude je prázdko. Sousedi jsou v práci, děti ve škole. Postavím konvici na sporák a vypiju sklenku horké vody, ke které přikusuji kostku cukru. Čaj sice máme, ale musí se s ním šetřit. A beztak už jsem si zvykl. Zato mám krásný alpakový podšálek s vinnými listy a siluetou Velkého divadla. Piju čaj, dívám se z okna, a vida – mrak jako peřina, a poslouchám rádio.

S Marií Ivanovnou jsme se nevezali. K čemu by nám to bylo. Obzvlášť co se týče... zkrátka jsme už na to staří. Ona je vdova, za války přišla o muže a o dva syny. O svém muži nemluví, zato Vasju a Váňu denně oplakává. Nad postelí má dvě fotografie v oválných rámečcích. Váňa se sice z války vrátil, ale na těle neměl kousek zdravého místa. Jedna velká hnisající rána. Ukrutně se trápil a z toho trápení nejspíš zahořkl, matku, která u něho proseděla dny i noci, občas ze vzteku bil. A v mukách v jejím náručí také zemřel.

Když jsem v sedmačtyřicátém přijel do Moskvy, potřeboval jsem někde bydlet, a tak jsem si pronajal koutek u osamělé ženy. Žili jsme v jednom pokoji jako dva cizinci. Viděl jsem, že Marie Ivanovna trpí, a snažil jsem se

být nenápadný, v neděli, když nechodila do práce, jsem odcházela na celý den z domu. Chodil jsem po ulicích nebo k Akopjanovi, abych jí, jak se říká, nebyl solí v očích. Ale jednoho dne jsme se rozpovídali, jeden druhé-

Moskva, jaro a rybka na okně.

mu se otevřeli jako dvě opuštěné duše a rozhodli se žít spolu.

Vypnul jsem rádio. A teď moje tajemství. Bajany. Mám jich sedm. Od úplně malinké harmoniky velikosti zápisníku až po veliký koncertní bajaran. Každý má svůj vlastní futrál s řemínkem, aby se dal nosit přes rameno. Bajany vyžadují péči, čištění, ladění. Ke každému mám zvláštní sešitek – tajnost nejtajnější. V nich jsem docela jiný člověk. Bojím se toho slova, ale řekl bych svobodný. Zapisuju si do nich různé myšlenky a verše a aranžmá různých melodií a někdy prostě jen jednotlivá slova bez jakékoli zřejmé souvislosti. Třeba tady, namátkou otevírám:

dítě, šup, sklenka, sklo, leden, útlum, rty, cukr, Tibet...

Jen kdybych našel nějakou práci.

2. V našem bytě žijí kromě mě a Marie Ivanovny ještě tři rodiny. Napravo od nás Sofie Borisovna s chlapcem. Nale-

vo Kyseljovovy, dvě sestry, Rita a Inna. Rita je urostlá dívka, je mlčenlivá, uzavřená a smutná, už pracuje. Inna chodí do školy. Kde jsou jejich rodiče a proč bydlí samy, to nevím. V posledním pokoji žije ZPLOZENEC PEKLA. Sám pro sebe nebo když si povídáme se Sofií Borisovnou, jí říkám Z. Z., což znamená Zelená zmije. Bože můj. Bože! A to se opěvuje humanismus, říká se, že člověk – to zní hrdě – je prý koruna stvoření. Ve škole se vykládá, že existují nižší tvorové, potom vyšší a úplně nejvyšší že stojí člověk. Ale já si svým slabým rozumem nedovedu představit, že by v nějakém nižším nebo vyšším tvorovi bylo tolik neutilitárního, dá-li se to tak říct, „čistého“ zla jako v člověku.

Včera například Z. Z. nakapala před svými dveřmi trochu krve z kousku hovězího, tou krví se pomazala a hnala se na policii s křikem: „Pomoc! Zachraňte mě! Ta z...vená Židovka mě pořezala!“ Naštěstí přišel policajt, a ačkoli je to velmi jednoduchý hoch, rychle pochopil, s kým má tu čest. Ani nezačal sepisovat protokol.

Na Sofii Borisovnu byl strašný pohled. I chlapec se polekal. Abych ho trochu uklidnil, vzal jsem ho do svého pokoje a hrál mu na bajaran.

3. *Sešit a žal, a sklíčko se blýská.*

Chlapec za mnou chodí často. Nemá dobré oblečení. Ostatně ne že by to bylo tak důležité. Všichni jsme všelijak postrojeni. Hlavně že je zvědavý, čte knížky a má rád hudbu. Slýchám ho často zpívat operní árie a romance, které zná z rádia. Neustále poslouchá rádio. Myslím, že to není špatné. Myslím, že se tím seznamuje s kulturou. Knih je dneska málo, divadla a koncerty jsou pro nás nedostupné. A v rádiu vysílají pohádky, vážnou hudbu i divadelní hry.

Knoflík se směje.

Cibulka a česneček.

4. O mém tajemství nikdo neví a nikdy se o něm ani nedozví. Až umřu,

moje bajany se prodají a sešitky vyhodí. A to je moc dobře, protože moje tajemství je jenom pro mě. Sám ani často nevím, co to vlastně znamená a k čemu to je. Ale rozhodně to není pro lidi. Lidé potřebují něco užitečného a krásného, aby si trochu usnadnili nebo zkrátili život.

*Zemdenost, botky prošoupané,
večerní okno, postel a mléko,
zlehka se vznést...*

5. Dnes slavím! Dostal jsem práci! Sice skromnou, ale stálou. Nabídli mi, abych hrál každý večer v pivnici na Pjatické. Odměna je samozřejmě nepatrná, ale zato je tu celá řada výhod:

1. Celý den mám volno

(tajnosti).

2. Pivnice je blízko, patnáct minut pěšky, nemusím utrácet za tramvaj.

3. V kuchyni vždycky něco zbude, dají mi najíst.

4. Každý večer budu hrát.

5. Potkám a budu pozorovat různé lidi a poslouchat jejich zajímavé příběhy.

Co víc si můžu přát!

Plat budu odevzdávat Marii Ivanovně. Já sám nepotřebuju skoro nic.

Marie Ivanovna upekla na oslavu jablечný piroh a pozvali jsme Sofii Borisovnu s chlapcem. Ten se dnes také raduje. Máma mu na Zacepském trhu koupila rybičku. Obyčejnou rybičku, vypadá jako šprot, možná je to hrouzek, nevyznám se v tom. Chlapec září štěstím.

Rybička stojí na okně v litrové sklenici od nakládaných okurek a chlapec jí hází drobky chleba nebo krupici.

*Azur vrhá zlaté světlo,
a kůrčičky se třpytí.*

6. Sprátelil jsem se s Abramem Borisovičem. Je to chlapcův strýc a bratr Sofie Borisovny. Moudrý, inteligentní člověk. Pracuje v nějaké opravně obuvi. Je velmi sečtělý. Rozmlouvat s ním je pro mě ohromné potěšení. Bydlí kousek od nás

na Novokuzněcké. Má rodinu, dva syny – Juru a Žeňu, přibližně ve stejném věku, jako je náš chlapec, a ženu Klavu. Možná že ode mě není příliš takti docházet k takovým závěrům, ale zdá se mi, že jeho žena se k němu nechová moc hezky. Bylo mi smutno, když jsem slyšel ta hrubá slova, která adresovala svému muži. Ale klidně se můžu mýlit – byla takřkajíc „zmušená“.

To se říká o někom, kdo pil víno.

Měl jsem rybku v skleněné láhvi...

7. Zdá se mi, že se u chlapce projevuje talent k malování. Všechny obaly sešitů a knih má pokreslené tvářemi lidí. Bylo by dobré dát ho do výtvarné školy. Už jsme o tom mluvili s Abramem Borisovičem, slíbil, že zjistí, kde taková škola je a jaké jsou podmínky k přijetí.

8. Sofie Borisovna se vrátila z práce a vaří něco v kuchyni. Z. Z. chodí z pokoje do kuchyně, vzad a vpřed, vzad a vpřed, a syčí nadávky na „k“, na „č“ a na „p“.

A to před chlapcem.

Všichni sousedé mlčí. Bojí se Z. Z.

Pokusil jsem se ji zarazit, ale reagovala na to proudem urážek: „Vy Arméni jste stejný jako Židi, prodali jste nás, Rusy, Hitlerovi.“

V pivnici, kde hraju, slyším podobné řeči často. Nerozumím tomu. Dobře, jsou to prostí a hrubí lidé, ale válku přece zažili, všechno viděli a vědí, jak to bylo. Proč říkají takové lži?

Jdu za Sofii Borisovnou a něco bezvýznamného jí vykládám, jen aby neslyšela to syčení Z. Z.

Vlk, hedvábi.

9.

Ach dítě, slyš pod okénkem tvým, serenádu pro tebe zazpívám.

Ukolébán k tichu zpěvem mým
nalezněš ve snu zhojení všech ran.
Necht' spánek tvůj a klid
v čas nočních úzkostí
jemným hávem tě laská,
polibek...

To zpívá chlapec. Za dveřmi slyším jeho nesmělý hlásek. Snaží se napodobit intonaci a tónbr jedné naší arménské zpěvačky Zary Doluchanové. Je to vynikající pěvkyně s hlubokým hrudním hlasem.

*Mrazivé jíní, zlatavé světlo, světlé
úsměvy se usazují na stromy.*

Dnes je neděle. Z. Z. ráno někam zmizela. V bytě je ticho a klid. Marie Ivanovna něco šije. Já jsem se zašil do kouta a píšu si své zápisky (tajemství). Včera jsme byli s Abramem Borisovičem a s chlapcem u Šimanovského. Je to přítel Abrama Borisoviče a teď doufám, že už i můj. Žije sám ve sklepě na Pjatické. V pokoji nemá kromě postele a stoličky žádný nábytek. Ale vzal chlapce a ukázal mu na zdi malý zarámovaný obrázek.

„Podívej, tohle je pravý Brouwer. Šestnácté století, holandský mistr.“

Chlapec ještě neví, kdo je Brouwer a kdo jsou holandsští mistři, ale časem se o tom určitě dozví. Možná že z něho bude malíř nebo hudebník nebo básník. Šimanovskij pracuje v továrně na obuv. Kromě Brouwera má v pokoji ještě jed-

nu vzácnost – housle. Seděli jsme na posteli a poslouchali, jak hraje. Je to jemný a nadaný hudebník.

A ušlechtilý člověk.

*Nalomená stébla
zvonků.*

*Žhavý chládek.
Bzum bzum.*

Bolení v krku, maminciny zavařeniny a sníh za oknem.

10. Pekelnice je čím dál prohanější.

Když nebyl chlapec doma a Sofie Borisovna něco vařila v kuchyni, pootevřela Z. Z. dveře do jejich pokoje a hodila jim na skříň svoje šaty zabalené v novinách.

Syčí: „Já tu židovskou držku dostanu za mříže.“

Běžela za milicionářem, ale naštěstí ho to vůbec nezajímalo. Odplivl si a odešel. Dnes je pohřeb Ždanova. Centrum je obležené vojáky. Naše pivnice je celý den zavřená a já mám volno.

11. Chlapec mi vyprávěl, jak ho Abram Borisovič vzal do muzea A. S. Puškina. Na moji otázku, co se mu tam nejvíc líbilo, odpověděl, že Michelangelův *David*. Ta odpověď mě dojala. Připomíná mi podobně tradiční otázku dítěti po návštěvě zoo a stejně tradiční odpověď – SLON.

Abram Borisovič se docela vyzná v mytologii a hodně chlapci vyprávěl o bozích a hrdinech starého Řecka.

Marie Ivanovna někde sehnala kousek skopového a upekla pečení. Jaká božská vůně a jak ostře mi připomněla mé tbiliské dětství.

Strašně se mi stýská po černé turecké kávě, ale kde bych k ní přišel. Nedávno vařila Sofie Borisovna v kastříčku žaludovou kávu s cikorkou, a ačkoli mi to bylo trapné, osmělil jsem se a požádal ji, aby lógr nevyhazovala, a všechn jsem ho snědl.

12. Chudák chlapec! Už nemá rybku.

Když nikdo nebyl doma, vyskočila ze sklenice a umřela.

Nejspíš mu skončilo dětství.

Při této smutné příležitosti jsem napsal báseň:

SMRT RYBKY

Drobek – duše.

Už není!

*Kde teď asi je,
v jakém nebi.*

Aby chlapce trochu rozptýlila, koupila mu Sofie Borisovna opravdové album v tvrdých deskách a akvarelové barvy.

13. Často se vídáme s Abramem Borisovičem a se Šimanovským. Setkání a rozhovory s nimi jsou pro mě jako doušek čerstvého vzduchu. Zpravidla se scházíme u Šimanovského, kde nás

nikdo neruší. Abram Borisovič je skeptik a Šimanovskij zas trochu romantik. Vznikají mezi nimi často spory, ale jeden druhého si natolik váží a navzájem k sobě tak přilnuli, že jejich spory nikdy nekončí urážkami nebo něčím takovým.

Náš rozhovor se často týká historie, a ačkoli se diskutuje o událostech v čase vzdálených, mluvíme o nich s takovou vervou, jako bychom je všichni zažili na vlastní kůži. Naposledy to byla židovská válka a povstání Bar Kochby.

14. *Křišťál podzimmích much, drhnout podlahy, milovat.*

Jeden z mých bajanů a šestihránná harmonika se rozbily. A peníze na opravu nejsou. Chlapce přijali na výtvarnou školu. Přes léto vyrostl a proměnil se v úplného mladíka. Abram Borisovič mu někde sehnal sako. Je trochu obnošené, ale vypadá v něm dobře. Ještě tak někde opatřit slušné kalhoty.

Zátiší s hrníčkem, sirkami, cívkou nití a lahvičkou inkoustu.

Z. Z. v poslední době trochu ztichla. Zřejmě se začíná bát, chlapec už je velký a mohl by se matky zastat.

Z našeho okna je vidět, jak se staví věžák na náměstí Povstání. Je to od nás daleko, ale v křišťálově průzračném podzimmím vzduchu je i z našeho Zamoskvorečí dobře vidět, jak ta monumentální budova roste.

15. Bože, jak nečekaně, jak drtivě se na nás sesouvají neštěstí! Zemřel Šimanovskij. Náhle, na srdeční mrtvici.

Abram Borisovič se na pohřbu strašně rozplakal. Ten statečný člověk, který přežil celou válku, plakal jako dítě.

Chápu ho. Šimanovskij byl jeho nejbližší, oddaný přítel už od chlapec-kých let.

Odborový výbor továrny na obuv vyčlenil peníze na smuteční hostinu. Přišlo mnoho lidí a já, ač mi bylo těžko u srdce, jsem hrál na bajan. Abram Borisovič se mi pokoušel něco říct, ale zalykal se slzami. Ze zdvořilosti chvíli poseděl a pak odešel. Když jsem se večer vrátil domů, zaslechl jsem jeho hlas z pokoje Sofie Borisovny. Odcházel až pozdě v noci.

Mám dojem, jestli mě intuice neklame, že se smrtí Šimanovského souvisí nějaké tajemství.

16. Chlapec šel poprvé do výtvarné školy.

V bílé košili, v saku, které nedávno dostal, s malým fíbrovým kufirkem na barvy a učebnice. Sofie Borisovna mu s sebou připravila svačinku. Ze školy se vrátil mimořádně nadšený. Celý zářil.

A hned sedl a začal kreslit. Za domácí úkol měli akvarelem namalovat zátiší. Postavil na stůl hrnek, krabičku od sirek, špulku nití a lahvičku inkoustu. Pěkně se mu to povedlo. Krásně. Šikovný chlapec!

Bude z něho umělec.

*Z ruštiny přeložila
Jana Rogoff*

Viktor Pivovarov, narozený 14. ledna 1937 v Moskvě a od roku 1982 žijící a pracující v Praze, začínal jako ilustrátor a grafik. Od sedmdesátých let se věnuje především malbě. Je rovněž autorem řady textů (v roce vydal Sefer ve spolupráci s nakl. Gema jeho knihu Svědectví současníků), které často vycházejí s jeho ilustracemi nebo doprovázejí obrazové cykly. Rybka na okně byla poprvé publikována v souboru Šedých sešitů, vydaných galerií Rudolfinum k autorově výstavě Soňa a andělé v roce 1996. Rybku naleznete i v Židovské ročence 5778.

IZRAEL: Co by říkal Herzl?

Začal židovský rok, ve kterém Stát Izrael oslaví 70 let nezávislosti. Na sklonku uplynulého roku, 3. září, si zas připomněl 120 let od Prvního sionistického kongresu, jehož motorem byl Theodor Herzl. To výročí přineslo zajímavé žurnalistické zpracování.

Chopil se ho Natan Odenheimer v listu *The Jerusalem Post*. Osvěžil Herzlův zápis do deníku v září 1897: „V Basileji jsem založil židovský stát. Kdybych to dnes řekl nahlas, všichni by se mi vysmáli. Ale možná už za pět let, určitě za padesát let, to všem dojde.“ Byl to začátek židovského národního hnutí, které o půlstoletí později – jak Herzl intuitivně předvídal – vedlo k ustavení Státu Izrael.

Jádro Odenheimerova textu ale spočívá v něčem jiném. V tom, že oslovil osm různých osobností s otázkou: Byla původní Herzlova vize uskutečněna? Sdíleli by tehdejší lídři sionismu stejnou vizi s lídry současného Izraele? Odpovědi jsou zajímavé, jakkoli se podle očekávání liší.

HRANICE, NEBO ZÁZRAK

Ilan Troen, emeritní profesor izraelských studií z Brandeisovy univerzity, říká, že Herzl apeloval na představitelství účastníků kongresu. Oni si však představovali nějaký útvar v rámci osmanské říše. Neočekávali, že osmanská říše tak brzy skončí – po první světové válce, kterou nikdo nepředvídal. Už proto se skutečnost lišila od původní vize.

„Herzl měl na mysli univerzalističtější stát, méně nacionalistický,“ pokračuje Troen. „Mluvil o státu pro Židy, leč sekulárním. V utopickém románu *Staronová země* vyjádřil nechuť k náboženskému aspektu politického vedení postavou dr. Geyera, rabína a stranického lídra. Geier je německy sup.“

Kde by se Herzl v Izraeli cítil doma? „V Haifě, kde nejsou svatá místa judaismu,“ říká Troen. „Kdyby přijel dnes, nevyrazil by se pomodlit k Západní zdi. Šel by do kavárny či do opery. Víc by mu konvenovalo modré kosmopolitní Středomoří než černý Jeruzalém.“

Ženský pohled přináší historička Esther Carmelová-Hakimová z Haifské univerzity. Zdůrazňuje, že Prvního sionistického kongresu se účastnilo jen 19 žen, a to ještě v roli studentek, manželek či dcer. Ale následné sionistické hnutí

postavení žen pozdvihlo. Ženy vzdělané v Evropě dostaly v mandátní Palestině šance v zemědělství, architektuře či tanci. Tím větším zklamáním bylo, že ve Státě Izrael sionismus poskytl ortodoxii náboženský monopol se všemi restrikcemi vůči ženám.

Historik Dmitry Shumsky z Hebrejské univerzity zdůrazňuje, že cílem kongresu bylo přeměnit Židy v normální politický národ („jako jiné národy“) s vlastním územím a definovanými hranicemi. Ale vzápětí přiznává, že si není jist, do jaké míry se tato „normalizace“ uskutečnila.

Theodor Herzl a jeho vize židovského státu. Dobová pohlednice. Foto archiv.

„Jsme poloviční demokracií,“ říká Shumsky. „Tím nemyslím lidská práva. Ta nebyla předmětem zájmu lídrů sionistů; nechtěli být ‚světlem národům‘ ani nejmorálnějšími lidmi na světě. Chtěli něco základního – přeměnit hnutí v politický národ a národní stát.“ V tomto smyslu byl rok 1967 krokem zpět. Posílil obraz Izraele jako hnutí, jako státu ještě ve vývoji, jako neúplného projektu. To zase posílilo mesianistické prvky v sionismu. Zatímco jeho otcové měli konečný cíl své vize, vytvoření státu, mesianistické hnutí míří jinam: jeho aspirace nikdy neskončí, neboť mesiáš nikdy nepřijde.

S tím souhlasí i Josi Jona, dříve profesor filozofie na Bar-Ilanově univerzitě, nyní poslanec za levici (Sionistická unie). I pro něj byl rok 1967 bodem zlomu a podnítil mesianistické chápání sionistického projektu. Vítězství v šestidenní válce se vykládá jako zázrak, jako kombinace vojenského

úspěchu a božího zásahu. „Tehdy byl získán přístup na svatá místa, jako je Západní zeď či Hebron,“ odpovídá Jona, „a to změnilo vztah lidí k této zemi.“

Podle rabína Jehudy Glicka, poslance za Likud, si ani neoptimističtější účastníci kongresu před 120 lety nedokázali představit, že tak brzy vznikne světem uznávaný stát, navíc tak rozvinutý ve vzdělání, kultuře, bezpečnosti, technologii a vědě: „Stvoření státu je největším zázrakem v historii lidstva.“ Upřímně řečeno, z této odpovědi zaznívá trocha mesiášství.

SKLENICE A SKLENICE

Dvě z osobností otevírají téma vztahu Židů a Arabů. První je politolog Šlomo Avineri. Uvádí příměr se sklenicemi. „Pohled na polo-

plnou sklenici sděluje, že je tu židovský stát, jehož samotná existence znamená, že Židé už nikdy nebudou bezbranní. Pohled na poloprázdnou sklenici namítá, že Izrael nežije v míru se sousedy. V roce 1897 ještě neexistovalo účinné arabské národní hnutí. Když Herzl trval na tom, že v židovském státu budou Arabové rovnoprávními občany, nepředvídal nástup militantního palestinského nacionalismu.“

S tím polemizuje historička Lilach Rosenbergová-Friedmanová

z Bar-Ilanovy univerzity. Osobně Herzla obdivuje, že dokázal uspět jako soukromník. Ale jako vědkyně dodává, že Herzl Araby moc nevnímal: „Nemohu si vybavit žádnou zmínku o nich v jeho spisech. Byly ovlivněny tehdejšími západními přístupy, který v Arabech viděl pominutelně domorodce. Herzl chtěl řešit židovský problém. Nebyl to lidskoprávní aktivista.“ A kam by vzala Herzla, kdyby přijel do Izraele? „Do Tel Avivu, neboť je kosmopolitní,“ odpovídá historička. „V Jeruzalémě by se necítil pohodlně.“

Celé to uzavírá Stav Šafirová, labouřistka a nejmladší poslankyně: „Má generace neslyší nic jiného, než že to či ono je nemožné. Místo toho očekávám návrat skutečného sionismu. Máme silnou zemi a ekonomiku, ale nemáme řádně definované hranice. A stále se sami přeme o identitu této země.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

GIRO V JERUZALÉMĚ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Šéf sudetských Němců Bernd Posselt kritizoval bývalého českého prezidenta Václava Klause za jeho podporu protimigrační a protiislámské Alternativy pro Německo (AfD). Strana, kterou má Klaus podpořit i na sobotním předvolebním mítinku v bavorském Norimberku, podle Posselta spojuje nacionalisty a lidi, kteří nenávidí Evropskou unii. Klaus ČTK sdělil, že svůj postoj i pozici AfD vidí opačně – jako výraz hluboké lásky k Evropě a jejím tradicím. „Zatímco většina Čechů a sudetských Němců stále intenzivněji spolupracuje v evropském du-

chu, sdružují se u AfD nacionalisté a lidé, kteří nenávidí EU, z obou stran,“ vyjádřil své přesvědčení Posselt. (Info.cz, 8. 9.) ■ „Evropský den židovské kultury nám připomíná historii židovského národa a jeho kultury. Obvykle je spojen s mnoha akcemi v synagogách, na židovských hřbitovech a dalších židovských památkách. Díky iniciativě Elišky Zapletalové, farářky Církve československé husitské (CČH), je již po mnoho let tento významný den připomínán i v Hořicích, a to vždy první neděli v září. Letos byl pořádán CČH, Městem Hořice a místním muzeem, a to pod záštitou starosty města Aleše Svobody. Program v synagoze byl zahájen ekumenickou bohoslužbou slova představitelů tří církví, Elišky Zapletalové (CČH), katolického kněze P. Filipa Janáka a Jaroslava Andrejse, který zde zastupoval faráře Českobratrské církve evangelické Radima Žárského. Příjemnou atmosféru kulturního programu přerušilo pro přítomné posluchače velmi nečekané překvapení, a to příchod Jeho Excelence Daniela Merona, velvyslance Státu Izrael v ČR, s manželkou Jill, které do hořické synagogy doprovodil poslanec Robin Böhnisch. (Hradecký deník.cz, 10. 9.) ■ Na konci roku 2016 vydala ZUŠ Louny zpěvník *K čemu slunce, když není den?*, který obsahuje notopis písní, zhubněných Danielem Dobiášem a jehož texty napsaly děti v terezínském ghettu za druhé světové války. Titul zpěvníku je vypůjčen z názvu jedné z písní a vyjad-

řuje hlavní myšlenku, kterou lze těžkou dobu, v níž texty vznikaly, charakterizovat. Součástí zpěvníku je CD, kde jsou písně nahrány žáky a učiteli ZUŠ Louny, ale také významnými osobnostmi české kultury. V tomto projektu škola dále pokračuje. (Žatecký a lounský deník, 15. 9.) ■ V souvislosti s oslavami 150 narozenin Petra Bezruče cituje Ostravan.cz z projevu ministra Kahudy nad básníkovou rakví v únoru 1958: „Byl to umělec svého lidu, svého národa a národ se chopil jeho díla jako své zbraně. Historie dala, aby se Petr Bezruč dočkal vítězství

svého lidu. Málokterému básníku bylo přáno takové štěstí dožít se cíle, za nějž bojoval. Petr Bezruč se ho dožil.“ A dodává: „Tím vítězstvím myslel Kahuda ‚Vítězný únor 1948‘, přičemž Bezruč se straně po komunistickém puči nijak viditelně neprotivil, a také proto mohl být jeho pohřeb proměněn ve velkou oslavu režimu. Svým způsobem však měl ministr pravdu, Bezruč ve svých *Slezských písních* zapěl proti uhlobaronům a dalším velkopodnikatelům, proti šlechtě, proti Polákům, Němcům i Židům. A nepřítel z jeho básní skutečně po roce 1945 nebo 1948 skončili špatně, soukromé podnikatele režim znárodnil, šlechtu pozavíral a vyhnal ze země a Němce odsunul. Už nacisté zlikvidovali slezské i moravské Židy a zdecimovali polskou menšinu na Těšínsku.“ (17. 9.) ■

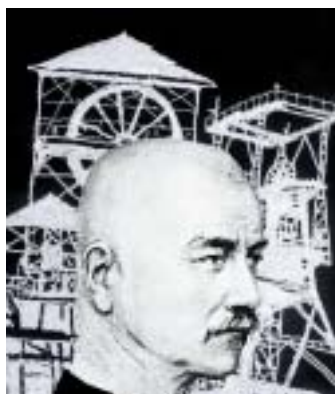
Bude to velká světová premiéra, poprvé totiž jedna z cyklistických Grand Tour odstartuje mimo evropské území. Start italského Giro je na příští rok naplánován do Jeruzaléma, kde se pojedou desetikilometrová časovka. Následovat budou dvě rovinaté etapy vinoucí se ze severu až na jih Izraele. Startem v Jeruzalémě Giro také uctí památku trojnásobného vítěze Gina Bartaliho, kterému za pomoc Židům během druhé světové války

bylo před třemi lety uděleno ocenění Spravedlivý mezi národy. (sport.iDNES.cz, 18. 9.) ■ Moskevský soud v pondělí zamítl žádost o zveřejnění utajovaných dokumentů o smrti Raoula Wallenberga. Švédský diplomat během druhé světové války zachránil desetitisíce maďarských Židů před koncentračními tábory. Wallenberga v roce 1945 zatkl v Budapešti sovětský voják, a od té doby byl nezvěstný. O přístup k archivům tajné služby FSB požádali Wallenbergovi příbuzní. Moskevský soud v odůvodnění svého zamítavého stanoviska konstatoval, že údaje obsažené v utajovaných spisech obsahují osobní údaje o jiných osobách. Advokát pozůstalých Ivan Pavlov označil verdikt za nezákonný a nespravedlivý a hodlá se proti němu odvolat, oznámil moskevský rozhlas. (echo24.cz, 18. 9.)

■ Netradiční cestou po stopách židovských obyvatel Brna se vydala dvaadvacetiletá studentka Fakulty architektury Vysokého učení technického Adéla Vepřková. Ve svém předmětu Design manuál vytvořila speciální informační tabule pro interaktivní stezku, která Brňany provází po místech spjatých s židovskou minulostí. Díky stezce si lidé mohou od konce května projít Brno a na dvanácti zastaveních se dozvědět o historii, architektuře nebo o běžném životě Židů, kteří zde v minulosti žili. „Na každém zastavení je cedule s krátkým popisem místa. Propojené jsou pomocí QR

kódů i s interaktivním webem, kde si mohou zájemci přečíst více,“ vysvětluje Vepřková. O vytvoření podobné stezky už mají zájem i jiná města. (Brněnský deník, 19. 9.) ■ Teplický deník oznámil, že ve středu 20. září v 9 hodin v areálu Památníku Terezín složí služební slib 39 nových profesionálních hasičů

z Ústeckého kraje, včetně teplických. Jedná se o vyjádření morálního závazku vykonávat svědomitě službu při ochraně zájmů státu a společnosti. Přítomní budou například zástupce krajského úřadu, funkcionáři generálního ředitelství Hasičského záchranného sboru a Hasičského záchranného sboru Ústeckého kraje, ředitel Památníku Terezín, starostové měst Terezín a Litoměřice a rodiny hasičů. (Teplický deník, 19. 9.) *jd, ilustrace Jiří Stach*

Kalendárium

Letošní podzim je bohatý na stoletá výročí výrazných osobností: v minulém čísle jsme připomněli Davida Flussera, v tomto Zdeňka Urbánka, Pavla Tigrida a Josefa Lederera:

PAVEL TIGRID (SCHÖNFELD) se narodil **27. října** v Praze **1917**. Jeho otec, inženýr chemie, pocházel z rozvětvené židovské rodiny ze Semil, syna však dali rodiče pokřtít, a tak Pavel Tigrid prohlášoval, že je „Žid katolického vyznání“. Připomeňme, že bratrance jeho otce byl spisovatel Ivan Olbracht. Tigrid studoval práva a současně se věnoval divadelní a literární činnosti (patřil k zakladatelům Divadelního kolektivu mladých a k redaktorům *Studentského časopisu*).

V březnu 1939 uprchl do Londýna, kde během 2. sv. války působil spolu s Otou Ornestem (bratrem Jiřího Ortena), Josefem Schwarzem, Josefem Kodíčkem či Karlem Brušákem jako hlasatel a redaktor českého vysílání stanice BBC. Vydával rovněž časopis *Kulturní zápisník* (česky a slovensky) a *Review 42* (anglicky). Právě za války přijal krycí pseudonym Tigrid, který si už ponechal.

Po návratu do Prahy v červnu 1945 pracoval krátce na ministerstvu zahraničních věcí, poté v tisku Čs. strany lidové (v letech 1945–1948 jako komentátor *Lidové demokracie* a *Obzorů*, v letech 1946–1948 jako šéfredaktor týdeníku *Vývoj*). Byl známý svými kritickými protikomunistickými postoji, takže komunistické orgány na něj vydaly zatykač již v prvních dnech po puči. Tigrid byl tehdy v zahraničí, na reportážní cestě v západním Německu, a zůstal v emigraci.

V roce 1951 byl pověřen vedením rozhlasu Svobodná Evropa v Mnichově (jeho rozhlasové projevy z let 1951–52 vydalo roku 2015 pod názvem *Příkládáme sekeru ke kořenům lži* Centrum pro dokumentaci totalitních režimů, viz *Rch* 5/2016). V roce 1952 odešel s manželkou do USA, kde v roce 1956 založil časopis *Svědectví* – nejproslulejší české exilové periodikum vydávané až do pádu komunistického režimu v ČR. Od roku 1960 žil v Paříži.

Pavel Tigrid předává Zdeňku Urbánkovi cenu za mimořádný vydavatelský počin. Květen 1995.

Po listopadu 1989 působil v České republice jako spolupracovník prezidenta Václava Havla, na jehož pozvání se vrátil do rodné země, a od roku 1992 jako ministr kultury první Klausovy vlády. Napsal řadu knih, v nichž se jasně a s elegancí (jak to právě uměl jenom on) vyjadřoval k českým a československým dějinám a současnosti – *Průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*, *Marx na Hradčanech* či *Jak to šlo (komentáře k událostem)* a *Glosy o české politice 1996–1999*. Zemřel 31. srpna 2003 v Héricy ve Francii. „Tigrid byl jednou z našich jistot. Existuje jako idea, postoj, inspirace, měřítko,“ prohlásil tehdy Václav Havel a lze jen doufat, že tato slova stále platí. Století P. Tigrida připomene například město Semily, které na jeho počest pojmenuje náměstí a pořádá přednášky, výstavy a koncerty (viz str. 24).

K exulantům vyhnaným z domova nacisty patřil i básník, literární kritik a historik **JOSEF LEDERER**, jehož **sté výročí** narození si připomínáme též **27. října**. Narodil se v Praze, po absolvování gymnázia začal studovat na FF UK (1935–1936) a v Paříži (1937–1939). Od roku 1939 žil trvale v Anglii, kde pokračoval ve studiích na Velšské univerzitě ve Swansea (doktorát získal 1951 na univerzitě v Londýně). V roce 1943 začal pracovat jako hlasatel a redaktor českého vysílání rozhlasové stanice BBC. Od r. 1951 spolupracoval se Svobodnou Evropou, vyučoval angličtinu a češtinu a od r. 1963 přednášel anglickou literaturu 16. a 17. století (byl uznávaným znalcem básníka Johna Donna) a moderní evropské drama na Severolondýnské polytechnice. Debutoval ve *Studentském časopise* (1937 pod pseudonymem Jiří Klan), dále přispíval do *Kritického měsíčníku* a *Obzorů*; v emigraci publikoval zejména v periodikách *Čechoslovák*, *Obzor* a *Zitřek* (vše v Londýně), *Československý přehled* (v New Yorku), ve *Svědectví* (Paříž) a v *Rozmluvách* (Londýn). V odborných časopisech publikoval literárněvědné studie, příležitostně také překládal z angličtiny, němčiny a francouzštiny. V exilu vydal dvě básnické sbírky *Sopka islandská* a *jiné verše* a *Elegie*. Zemřel 9. 4. 1985 v Delftu v Holandsku. (am)

LÁZEŇSKÝ LÉKAŘ MIKULÁŠ ATLASZ

Na kdysi krásném hotelu Astoria v Bardejovských Kúpelech jsem našla pamětní desku věnovanou doktoru Mikuláši Atlaszovi. Text na desce je ve slovenštině a následně v hebrejštině, aby nebylo pochyb, že se jedná o židovského lékaře. V lázních působil v letech 1927–1947.

O válečných letech žádná zmínka, což mi zprvu nebylo jasné. Shodou okolností se během našeho Stretnutia (viz str. 14–15) v Bardejovských Kúpelech zmínili naši průvodci o příbuzné Dr. Atlasze, paní Juditě Ivascu, roz. Atlaszové, která nám poslala informace.

Mikuláš Atlasz se narodil roku 1891 v Raslavicích (nedaleko Bardejova), absolvoval gymnázium v Prešově a posléze studoval medicínu na univerzitách v Budapešti, Berlíně a Paříži.

V roce 1920 se vrátil na Slovensko a stal se primářem v Bardejově a současně lázeňským lékařem v Bardejovských Kúpelech. Velkou část života zasvětil výzkumu lázeňských léčebných metod, ale také léčbě tuberkulózy. Při pobytu v lázních bydlel právě v hotelu Astoria.

Na rozdíl od českých zemí mohli ve fašistické Slovenské republice Židé v určitých profesích získat takzvanou prezidentskou výjimku, která škýtala, aspoň na nějakou dobu, ochranu před transportem. Dr. Atlasz zůstal coby vedoucí lékař v lázních, ovšem neoficiálně, zatímco jmenovaný vedoucí lékař přicházel do lázní více méně pouze formálně.

Tato situace trvala až do vypuknutí Slovenského národního povstání, kdy Slovensko obsadili Němci a vypukly další deportace. Dr. Atlaszovi a jeho ženě se díky několika křesťanským přátelům z Bardejova podařilo v různých úkrytech přežít zbytek války. Po válce Dr. Atlasz pokračoval ve své činnosti v Bardejovských Kúpelech ve funkci ředitele, po odchodu do důchodu se vystěhoval do Izraele (1949). I tam se vyznamenal coby lázeňský lékař. Podle jeho návrhů byly založeny slavné lázně v Ejn Gedi u Mrtvého moře. Svou profesi provozoval až do své smrti v roce 1982. V Bardejově ho připomíná také krásné lesní koupaliště nad lázeňským parkem (které bylo vybudované na jeho popud v roce 1930).

Zajímavé také je, že do vysokého věku se věnoval sbírání judaik a část této kolekce se nachází v The Heichal Shlomo Museum v Jeruzalémě. (vt)

Shlomo Avineri THEODOR HERZL

A ZALOŽENÍ ŽIDOVSKÉHO STÁTU

■ Autora knihy, profesora politikologie na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě Shloma (Šloma) Avineriho není třeba čtenářům *Rch* asi příliš představovat – znají ho jak z přeložených novinových textů, tak z knihy *Zrození moderního sionismu*, kterou před lety vydalo nakl. Sefer, i z několika ukázek z této čerstvě vydávané publikace. Jeho monografie věnovaná zakladateli politického sionismu Theodoru Herzlovi není určena jen těm, kdo se zajímají o dějiny Státu Izrael, ale všem, které zajímá historie Evropy na sklonku 19. a na počátku 20. století. Profesor Shlomo Avineri konfrontuje události tohoto období, tak jak je ve svých denících zaznamenal Theodor Herzl, tedy jeho očima, s veškerými planými nadějemi, omyly, ale i prozíravostí a smyslem pro diplomatické jednání, s vlastní analýzou tehdejšího společenského vývoje. K němu patřilo selhání demokratických institucí ve Francii a krize rakousko-uherského mocnářství a s ní související vzrůst populismu, nacionalismu a antisemitismu. Právě Herzl patřil k těm nemnohým, kteří správně vytyčili, jak velké nebezpečí se v tomto směřování skrývá a jak naléhavě Židé potřebují své útočiště – vlastní stát. Avineriho styl je ke čtenáři velmi vstřícný, píše poučeně a přitom poutavě, dokáže zdůraznit dějinné paradoxy, kombinovat osobní pohled s perspektivou historického a společenského kontextu i s naší současností.

Sám monografii charakterizuje takto: „Tato kniha se snaží soustředit hlavně na Herzlova duševní a duchovní odyseu a odhalit jak jeho vlastní pochybnosti, neúspěšné začátky a mylné obraty, tak zřejmé úspěchy. Právě během této pouti se ze soukromého a ničím významného jedince stal židovský politický vůdce, díky němuž se ze sionismu, vnímaného zpočátku jako jakási ezoterická (či přímo podivínská) myšlenka, stal reálný hráč na mezinárodní scéně. Pro Herzla tato cesta znamenala též postupné sebeobjevování a sebevzdělávání.“

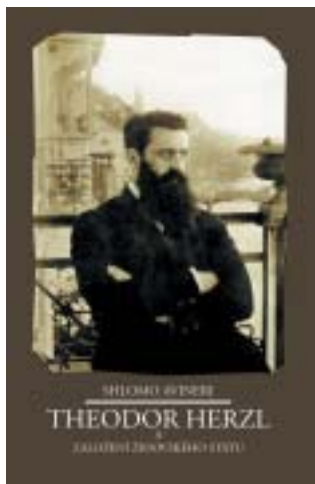
Podat přiměřený obraz jeho intelektuálního vývoje a přetvořit kanonický nadživotní obraz hrdiny – Vizionáře státu, jak bývá v Izraeli nazýván – ve skutečnou živou bytost, zbavenou mytologických vlastností spojených s jeho jménem, nebylo snadné. A právě o to jsem se v zásadě snažil.“

Vydalo nakladatelství Sefer v Praze roku 2017. Z angličtiny přeložila Alice Marxová. 352 stran, doporučená cena 340 Kč.

ILAN VOLKOV V BRNĚ

■ Letošní ročník festivalu Moravský podzim zahájí **6. října** v Kulturním centru

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Babylon koncert Brněnské filharmonie pod taktovkou světoznámého izraelského dirigenta Ilana Volkova, bývalého šéfdirigenta a nyní hlavního hostujícího dirigenta Symfonického orchestru BBC Scottish. Zahajovací koncert (zahrnující skladby L. Janáčka, H. Eislera či A. Honnegera) natáčí Český rozhlas.

TEREZÍNSKÁ PŮDA OŽIJE

■ Snad jen opravdoví znalci Terezína vědí, že v domě v ulici Palackého č. p. 266 poblíž Magdeburských kasáren je na půdě ukryt zbytek kabaretní scény z doby ghetta. Díky vstřícnosti vlastníků se zde v pátek **13. října** podařilo zorganizovat unikátní akci – divadelní odpoledne po více než 72 letech. Holky a kluci z Přírodní školy na něm představí hru Františka Tichého *Terezínské zvony* odehrávající se v chlapeckém domově Nešarim a dětský soubor Záludníci ZUŠ Litoměřice hru Lenky Pařízkové na motivy knihy Arnošta Lustiga *Jak daleko je daleko – léto Ludvíčka Adlera*. Jedná se o jednorázovou akci, po které bude prostor pro veřejnost opět uzavřen a rekonstruován. Proto ji chápeme i jako příležitost k uctění všech, kteří i v temných dobách neztratili odvahu a důstojnost.

Všechny zájemce srdečně zve Gymnázium Přírodní škola ve spolupráci s Nadací Leo Becka a ZUŠ Litoměřice. Více informací najdete na www.terezinskastafeta.cz, www.prirodniskola.cz a www.zusltm.cz. *ft*

FESTIVAL IZRAELSKÝCH FILMŮ KOLNOA

■ První ročník festivalu izraelského filmu Kolnoa nabídne českým divákům ve dnech **19.–22. října** v pražském Kině Pilotů jedenáct současných izraelských snímků (mj. filmy *Cukrář* či *Medúzy* v režii Etagara Kere-

ta). Podrobný program naleznete na stránkách [kina \(www.kinopilotu.cz\)](http://www.kinopilotu.cz).

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY V OLOMOUCI

■ Ve dnech **19.–29. října** proběhne v Olomouci (a částečně v Prostějově) již desátý ročník Dnů židovské kultury. Pořadatelé festivalu, Muzeum umění Olomouc, Židovská obec Olomouc a Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových, připravili již tradičně nabitý program plný přednášek, filmových projekcí, koncertů a dalších doprovodných akcí. Program naleznete na adrese www.mu.o.cz.

ZDENĚK URBÁNEK 100

■ Knihovna Václava Havla srdečně zve na sympozium *Zdeněk Urbánek – básník, spisovatel, překladatel, gentleman*, které se koná **12. října** od 13.30 do 17.00 v prostorách knihovny (Ostrovní 13, Praha 1). Sympozium se uskuteční v den nedožitých stých narozenin Zdeňka Urbánka. Zavzpomíná na něj řada hostů, a to nejen jako na spisovatele a překladatele, ale také jako na obětavého a statečného člověka a přítele.

Na sympozium navazuje vernisáž výstavy *Kabinet intelektuála* v galerii SmetanaQ na Smetanově nábřeží 16, během níž vnuk Zd. Urbánka David Dušek se svými spoluautory představí knihu *Zdeněk Urbánek 100*. Výstava potrvá do 12. listopadu.

DNY PAVLA TIGRIDA V SEMILECH

■ Sté výročí narození politika, novináře a spisovatele Pavla Tigrida (1917–2003) si Semily, město, z něhož pocházela rodina jeho otce, připomíná slavnostně, odborně i zábavně.

V rámci Dnů Pavla Tigrida, které se konají ve dnech **25.–28. října**, se dne **26. 10.** od 10 do 16 hodin uskuteční ve Státním okresním archivu Semily odborný seminář s názvem *Pavel Tigríd a Rádio Svobodná Evropa*. Přednášející se budou věnovat Tigridovu životu a jeho bohaté práci, ale také jeho semilským předkům z rodiny Schönfeldů. Seminář je určen historikům, pedagogům, studentům a dalším zájemcům z široké veřejnosti. Účast na něm je bezplatná, organizátoři žádají jen o registraci (např. prostřednictvím on-line formuláře na adrese www.dnypavlatigrida.semily.cz; zde také naleznete přesné údaje o akci).

Další program zahrnuje i ekumenickou bohoslužbu, projekci dokumentů o P. T., odhalení jeho plastiky či besedy s literární historikem Petrem Kotykem, koncerty a výstavu tematických knih. V den 100. výročí narození, **27. října**, bude za účasti rodiny slavnostně pojmenováno dosud bezejmenné náměstí na náměstí Pavla Tigrida.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maisełova 18, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ Ve čtvrtek **19. 10.** bude našim hostem MUDR. **František Koukolík**, DrSc., neuropatolog a autor knih *Vzpouza deprivantů, Zvíře politické, Metuzalém – o stárnutí* (a mnoha dalších). Promluví na téma Proč je mozek nejsložitější objekt ve vesmíru?

■ V úterý **24. 10.** mezi nás zavítá RNDr. **Jana Šrotová**, šéfredaktorka nejstaršího českého přírodovědeckého časopisu *Živa*. Pová něco o tom, proč je těžší napsat kvalitní populárně-naučný článek než odborný.

■ Kavárna otevírá jako vždy od 14.30, program začíná přesně v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium**

(Maisełova 15, 3. patro)

■ Programy začínají v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 2. 10.: **Jak vzniká hebrejský slovník?** V polovině února vyšel v nakladatelství *Lingea* první český slovník moderní hebrejštiny (viz *Rch* 6/2017). Toto původní autorské dílo obsahující česko-hebrejskou a hebrejsko-českou část představí Eva Kopečková z nakladatelství *Lingea*. Slovník bude na místě k zakoupení za zvýhodněnou cenu. Vstup volný.

■ 16. 10.: **Mezi tradicí a sekularizací.** Přednáška historičky Anny Sedláčkové se zaměří na mapování židovského triviálního školství v českých zemích 18. a 19. století na příkladu židovských škol v Jičíně, Hořicích, Novém Bydžově, Turnově a Mladé Boleslavi.

■ 18. 10.: **Životní a umělecké osudy Jiřího Weila.** První ze série tří přednášek literárního historika Erika Gilka (Univerzita Palackého v Olomouci) se soustředí na „židovskou“ etapu tvorby Jiřího Weila (1900–1959), jež započala až po druhé světové válce a z níž je nejvýznamnější román *Život s hvězdou* (1949). Výklad neopomene ani Weilovu předválečnou tvorbu, obzvláště reportážní prózu *Moskva-hranice* (1937). Oba romány se dočkaly velmi negativní recepce ze strany marxistické kritiky.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče:** 8. 10. v 14.00: **Lviček Arje slaví Sukot.** Společně s lvičkem Arjem si děti budou vyprávět o putování Židů pouští a jejich přebývání v sukách. Dozvědí se, co je to suka, a také si ji samy vyrobí. Prohlídka: Maisełova synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: **Židovská odborná škola Masada v Darmstadt 1947–48.** Do 26. 10., po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**KULTURNÍ
POŘADY****ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maisełova synagoga**

(Maisełova 10, Praha 1)

■ 3. 10. v 19.00: **Život po smrti: Carl Friedrich Abel, poslední virtuos violy da gamba.** Petr Wagner & Helena Matyášová. Koncert představí virtuózní sonáty a sóla pro violu da gamba z pera posledního z velkých gambistů 18. století. Vstupenky v předprodeji v Maisełově synagoze, v Informačním centru ŽMP (Maisełova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč/150 Kč.

■ 8. 10. v 16.00: **Náboženství a krize demokracie.** O tom, jak funguje model sekulárního státu postkřesťanských evropských společností, budou diskutovat profesorka islámských a mezináboženských vztahů Mona Siddiqui (Edinburská univerzita, Velká Británie), profesor filosofie Akeel Bilgrami (Kolumbijská univerzita, USA) a přední odborník na evropské právo a migraci Liav Orgad (WZB Berlin Social Science Center, Izrael). Moderuje prof. Pavel Hošek (ETF UK). Program je součástí Festivalu demokracie pořádaného v rámci 21. ročníku mezinárodní konference Forum 2000.

V angličtině se simultánním tlumočením. Vstup volný.

■ 10. 10. v 19.00: **Izraelská demokracie včera, dnes a zítra.** Izrael se chápe jako jediná demokracie na Blízkém východě. Bude to však možné tvrdit i za čtvrt století? Z čeho izraelská demokracie dosud čerpala svou sílu a co dělá Izrael proto, aby demokracii a svobodu uchránil? O těchto otázkách budou diskutovat izraelský politolog prof. Šlomo Avineri (Hebrejská univerzita v Jeruzalémě) a vedoucí programu studia diplomacie a konfliktů na Interdisciplinárním centru v Herzliji Amichai Magen. Moderuje publicista a pracovník Českého rozhlasu Plus Jan Fingerland. Program je součástí Festivalu demokracie pořádaného v rámci 21. ročníku mezinárodní konference Forum 2000.

V angličtině se simultánním tlumočením. Vstup volný.

Během večera bude možné za zvýhodněnou cenu zakoupit poslední knihu prof. Avineriho *Theodor Herzl a založení židovského státu* (viz str. 24).

■ 26. 10. v 19.00: **Židé na poválečném Slovensku.** Až do ledna příštího roku lze v Galerii Roberta Guttmanna zhlédnout výstavu *Labyrintem normalizace*, zaměřenou na postavení židovských obcí v Čes-

koslovensku v posledních dvou dekádách komunistického režimu. Poutavým doplňkem k této tematice je nová publikace bratislavského etnologa Petera Salnera *Židia na Slovensku po roku 1945. Komunita medzi vierou a realitou* (VEDA, 2016). Na základě dokumentů z archivu Svazu židovských obcí na Slovensku skýtá dosud nejpodrobnější pohled na snahy o zachování židovských tradic v zemi pod Tatrami. Autor srovná poměry v ČR a SR v rozhovoru s Petrem Brodem.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ 2. 10. v 17.00: Vernisáž výstavy **Slovo, obraz, Schulz.** Jedná se o výstavu komiksů Dietera Jüda, Patryka Mogilnického, Agnieszky Piksy a Jakuba Woynarowského inspirovaných literárním dilem významného meziválečného polského židovského spisovatele a malíře Bruna Schulze. Výstava je součástí vícežánrového SchulzFestu, jenž se uskuteční ve dnech 13.–20. listopadu v Brně. Úvodní slovo pronese Hana Nela Palková ze Spolku přátel Bruna Schulze. Vstup volný. Výstava potrvá v říjnu a v listopadu.

■ 4. 10. v 17.00: **Komentovaná prohlídka židovského hřbitova v Brně-Židenicích s výkladem Kateřiny Suchánkové z OVK ŽMP.** Maximální počet účastníků prohlídky je 30 osob. Rezervace na e-mailu: kateřina.suchankova@jewishmuseum.cz. Poplatek ve výši 30 Kč se hradí na místě.

■ 11. 10. v 17.00: **Setkání s „Wintonovým dítětem“ Hugem Maromem.** Přednáška vojenského leteckého veterána, jenž se podílel na rozvoji izraelského leteckého průmyslu, brněnského rodáka Huga Maroma se zaměří především na české a německé kindertransporty směřované v letech 1938–1939 do Velké Británie. Vstupné 30 Kč.

■ **Nedělní dílna pro děti:** 15. 10. v 10.30 hodin: **Stvoření světa.** Dílna pro děti od 5 let se uskuteční v prostorách sálu Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích. Vstupné 30 Kč.

■ 16. 10. v 17.00: **Neodstraněná pošta Fedora Gála.** Beseda se sociologem, politikem, filmovým dokumentaristou a publicistou F. Gálem, při níž mj. představí svou dlouholetou e-mailovou korespondenci s mladým národním socialistou Matějem. Dialog vydalo knižně nakladatelství Větrné mlýny pod názvem *Přes ploty: Neodstraněná pošta*. Vstupné 30 Kč

■ 23. 10. v 17.00: Vernisáž výstavy fotografií Jindřicha Buxbauma **Život v diaspoře.** Úvodní slovo pronese její kurátor Jindřich Štreit. Zhlédnout ji lze v prostorách křížové chodby Nové radnice do 13. listopadu. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Plujeme 20 let:** První školní den byl letos zvláště slavnostní. Lauderovy školy slavily 20 let své existence. A místo několika prvňáčků jsme uvítali několik set žáků a studentů a k tomu řadu rodičů a absolventů.

■ **Lauderovská e-škola:** Uplynulé 4 roky e-learningové výuky přitáhly letos do virtuálních školních škamen rekordní počet nových žáčků. Mezi 11 nováčky je navíc hned 5 sourozenců stávajících studentů, z nich dokonce dvě dvojice dvojčat. K tomu jsme v září otevřeli večerní e-školu pro dospělé, do které se přihlásilo 61 nových studentů, kteří jsou v drtivé většině opět rodiči studentů denního nebo e-learningového studia LŠ.

■ **Oslava bar micva ve škole:** Ve škole jsme nedávno zavedli tradici, podle které noví bnei a banot micva slaví svou dospělost kromě synagogy vždy ještě jednou při ranní modlitbě ve škole. Ve třetím školním týdnu z Tóry pro své spolužáky četl čerstvě třináctiletý Joel Sidon. Mazal tov!

■ **Almanach LŠ:** Po dvaceti letech si škola zasloužila konečně první Almanach. Je skromnější, ale naleznete v něm řadu informací, studentských prací a fotografií. Je v prodeji v sekretariátu školy.

PROGRAM BEJT SIMCHA

■ V **pátek 27. 10.** od 18.30 se v Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1) koná **dětský kabalat šabat**. Pro děti bude připravena zkrácená bohoslužba, při níž by měly být aktivními účastníky, program a pohoštění.

■ **Kabalat šabat** pro dospělé se koná každý pátek od 18.30 hodin.

■ Ve dnech **6.–8. 10.** pořádáme **dětský sukotový víkend**. Jedná se o víkendový pobyt v přírodě pro rodiny s dětmi. Máte-li zájem, napište na kehila@bejsimcha.cz nebo volejte na tel. č.: 603 393 558.

■ **Vzdělávací akce – kurzy:** Ivrit – hodiny hebrejštiny pro začátečníky se konají každé úterý od 18.00; kurz pro pokročilé ve čtvrtek od 18 hodin; kurz středně pokročilé od 19.30; Úvod do judaismu každé úterý od 19.45. *bs*

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBOR

■ 11. 10. od 14.30: Setkání v suce s vrchním zemským rabínem K. E. Sidonem.

■ 24. 10. od 14.30: Koncert šansonů. Účinkují Zlatka Bartošová (zpěv), Jiří Toufar (klavír).

■ 25. 10. od 14.30: Vernisáž obrazů Jany Holubové.

VÝUKA

IZRAELSKÝCH LIDOVÝCH TANCŮ

■ Od **října** opět začíná pravidelná výuka izraelských lidových tanců. Pokud jste za-

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

čátečník, dostanete zvláštní péči od vašeho prvního tanečního kroku. Pokud již izraelské tance znáte, užijete si i ty nejsložitější. Výuka probíhá každý čtvrtek od 19.00 do 22.00 v ZŠ Jiřího z Poděbrad, Praha 3. Více informací najdete na www.besamim.cz, dotpat se můžete na besamim@volny.cz, tel.: 603 852 917. Těšíme se vás, *Ondřej Novák*

CYKLUS JUDAISTICKÝCH PŘEDNÁŠEK

■ Přednášky letošního Cyklu judaistických přednášek pro veřejnost v Centru judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových (FF UP Olomouc) začínají v zimním semestru v říjnu. Program cyklu naleznete na adrese www.jud.upol.cz.

ŽIDÉ V ČESKÝCH ZEMÍCH PO ŠOA

■ Dne **2. října** v 18 hodin se v klubu Pražského literárního domu (Ječná 11, Praha 1) koná představení knihy PhDr. Blanky Soukupové *Židé v českých zemích po šoa. Identita poraněné paměti*.

DOBŘÁ VĚC SE PODAŘILA

■ V listopadu loňského roku jsme všichni s hrůzou hleděli na plošné požáry, které zachvátily Izrael. Bylo bolestné pozorovat, jak hoří lesy, které Keren Kajemet le-Israël – Židovský národní fond (KKL) – po desetiletí vysazoval a které již změnily tvář i mikroklima krajiny. Šokující nebyl jen rozsah požárů, ale také rychlost, s jakou se rozšířily po celé zemi. Během 24 hodin jich vzplálo na 250. Za čtyři dny tak shořelo území, které je svým rozsahem stejné, jako Liberecký kraj!

Česká pobočka KKL se tehdy obrátila s naléhavou žádostí o pomoc na všechny své sponzory a přátele. Česko-izraelská smíšená obchodní komora a její někteří členové velmi rychle zareagovali a patří jim za to naše poděkování a uznání.

Výbor české pobočky KKL spolu s Federací židovských obcí oslovil také vládu ČR se žádostí o pomoc hasičům KKL. Šlo o to, že při požárech shořely i hasičské vozy a bylo třeba vozový park doplnit. Zároveň jsme v tom viděli mimořádnou příležitost, jak na izraelském trhu představit naše vozy Tatra a ukázat, že jsou vhodné i k hašení v těžkém terénu. Vláda velmi

pružně reagovala a rozhodla mimořádně uvolnit prostředky na zakoupení takového vozu jako daru pro hasiče KKL.

Jak společnost Tatra, tak i dodavatel požární nástavby THT Polička dodali své části přesně podle harmonogramu a tak se ve čtvrtek 24. srpna mohla v Českém lese odehrát malá slavnost: Ministři Milan Chovanec a Michaela Marksová jménem vlády ČR předali prezidentovi KKL Danymu Atarovi zbrusu novou Tatra Phoenix v hasičském provedení. Oba ministři také zasadili v Českém lese symbolický strom, karob. Slavnosti se zúčastnili i zástupci Izraelsko-české obchodní komory, představitelé Hasičského záchranného sboru ČR i jejich izraelské partnery a další osobnosti.

Již z prvních reakcí ať již představitelů KKL či velení izraelských hasičů bylo zřejmé, že nejen vysoce oceňují samotnou pomoc české vlády, ale že byli překvapeni mimořádnou úrovní českého výrobku. Ukázalo se tedy, že pomoc lesům a boj proti pouštím může jít ruku v ruce i s obchodním úspěchem, že nejen sponzoři pomáhají KKL, ale i KKL pomáhá svým sponzorům.

Příští rok bude rokem několika významných výročí, zejména založení Československé republiky a také Státu Izrael. Naše pobočka KKL by ráda k těmto výročím revitalizovala Masarykův les, jeden ze tří nejstarších v Izraeli. *Michal Pacovský*, prezident České pobočky KKL

VÝZVA

■ Hledáme informace o telčské rodačce **Bertě Frischerové** (15. 10. 1902), v roce 1928 provdané Zajíčkové, někdy také Zaitschekové. Absolventka obchodní akademie a ošetřovatelské školy pracovala před válkou na oční klinice v Moravské Ostravě. Po vzniku protektorátu se jí podařilo s rodinou vycestovat do Palestiny. V roce 1942 se přihlásila do obdoby WAAF na Středním východě, jednotek ATS (*Pomocná služba pozemní armády*). Jako ošetřovatelka pak v nich působila až do konce války, když dosáhla hodnosti seržanta. Další osudy Berty Zajíčkové/Frischerové nejsou známy. Pokud o B. F. některý čtenář *Rech* něco ví, ať laskavě kontaktuje redakci *Telčských listů* (oldrich.zadrazil@tiscali.cz).

■ Hledám informace o Dr. **Otokaru Höni-govi**. Poslední známá adresa (ze šedesátých let): Myslbekova 17, Praha 6. Dr. Höni učil na Vyšší průmyslové škole strojnické v Betlémské ulici v roce 1958 (kdy mu mohlo být 45–55) a pravděpodobně i v šedesátých letech. Přednášel s mimořádnou citlivostí k historickým událostem 19. a 20. století, která nebyla v souladu s oficiálním výkladem. Děkuji, *P. Hermann*. Odpovědi, prosím, do redakce *Rech*: roschodes@sefer.cz.

ŽNO BRATISLAVA

V **októbri** srdečne blahoželáme našim členom, ktorý oslávi svoje narodeniny: pán Ing. Jaroslav Franek – 71 rokov; pán Jakub Frey – 95 rokov; pani Mária Inczeová – 79 rokov; pani Helena Krivová – 71 rokov; pán Ján Schwarz – 81 rokov; pán Prof. Ing. Juraj Stern – 77 rokov; pani Alena Strapková – 74 rokov, a pani JUDr. Mariana Široká – 85 rokov.

Prajeme dobré zdravie, veľa šťastia a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **október** slávia sviatok svojich narodenín: pani Marianna Belanová, nar. 16.10. – 72 rokov, a pani Ingrid Turčanová, nar. 16.10. – 54 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V mesiaci **říjnu** oslaví své narodeniny: pan Vít Bartoš, nar. 21.10. – 54 let; pani Genovéva Dostálková, nar. 29.10. – 67 let; pani Kateřina Králová, nar. 4.10. – 41 let; pani Sandra Látalová, nar. 3.10. – 31 let; pan Radek Maník, nar. 14.10. – 50 let, pani Miriam Navrátilová, nar. 15.10. – 47 let; pan Michael Pelíšek, nar. 9.10. – 37 let; pani Marie Sudová, nar. 9.10. – 78 let, a pani Susana Urbanová, nar. 6.10. – 84 let. Všem přejeme hodně zdraví, štěstí a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **říjnu** oslaví narodeniny: pani Eva Erbenová, nar. 24.10. – 87 let; pan Ing. František Fendrych, nar. 24.10. – 65 let; pan Jaroslav Achab Haidler, nar. 13.10. – 59 let; pan Vladimír Palkovič, nar. 6.10. – 68 let; pani Martina Sládková, nar. 9.10. – 38 let; pan Ing. Jiří Vejvoda, nar. 12.10. – 67 let, a pani Tereza Vejvodová, nar. 3.10. – 29 let. Přejeme hodně zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **říjnu** oslaví narodeniny: pan Ladislav Guttman, nar. 7.10. – 63 let, a pani Magdalena Swinkelsová, nar. 24.10. – 91 let. Jmenovaným přejeme hodně zdraví a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **október** slávia sviatok svojich narodenín: pani Katarína Barkányiová –

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

64 rokov; pán Eugen Blau – 77 rokov; pani MUDr. Heda Forbátová – 67 rokov; pán Tomáš Gregor – 66 rokov; pán Alexander Malý – 65 rokov; pani PhMr. Zuzana Szántová – 91 rokov; pani MUDr. Katarína Šalamonová – 64 rokov; pán Tibor Šimonovič – 64 rokov; pán JUDr. Pavol Sitár – 70 rokov, a pán Ing. Tomáš Stark – 69 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **říjnu** oslaví narodeniny: slečna Ester Adamová, nar. 5.10. – 19 let, a pan Walter Wiener, nar. 27.10. – 88 let. Přejeme jim hodně radosti v dalších letech.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **říjnu** oslaví životní jubileum: pan Pavel Buxbaum, nar. 4.10. – 62 let; pani Alžběta Dostálová, nar. 11.10. – 81 let, a pani Helga Směkalová, nar. 28.10. – 87 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **říjnu** oslaví narodeniny: pani Dana Jeřábková, nar. 2.10. – 78 let; pani Olga Komárková, nar. 16.10. – 54 let; pani Bc. Anastázie Osičková, nar. 20.10. – 71 let, a pan Vladimír Světel, nar. 20.10. – 69 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **říjnu** oslaví narodeniny: pani Alena Popperová, nar. 3.10. – 85 let; pan Ing. Miroslav Lederer, nar. 5.10. – 70 let; pan Ing. Arnošt Oliva, CSc., nar. 15.10. – 85 let; pani MUDr. Eva Havlová, nar. 18.10. – 65 let; pan Jan Stadler, nar. 22.10. – 79 let; pan Mgr. Michal Foršt, nar. 22.10. – 54 let, a pan MUDr. Vilém Lede-

rer, nar. 27.10. – 75 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **říjnu** oslavují narodeniny: pan Otto Becker, nar. 31.10. – 80 let; pani Helena Dvořáková, nar. 15.10. – 83 let; pan Tomáš Gichner, nar. 7.10. – 81 let; pani Hana Hornová, nar. 22.10. – 84 let; pan Evžen Jokl, nar. 22.10. – 85 let; pani Blanka Klinkeová nar. 10.10. – 93 let; pani Dagmar Lukešová, nar. 6.10. – 94 let; pan Zdeněk Makovec, nar. 23.10. – 85 let; pani Viera Marvinová, nar. 28.10. – 95 let; pani Hana Růžičková, nar. 8.10. – 81 let; pan Milevoj Slačálek, nar. 21.10. – 91 let; pani Judita Timpllová, nar. 8.10. – 90 let; pani Eva Vaňousová, nar. 8.10. – 91 let; pan René Walla, nar. 14.10. – 80 let, a pan Rolf Wiener, nar. 1.10. – 83 let.

Všem přejeme pevné zdraví a pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V **októbri** oslaví svoje narodeniny: pani Livia Peterová – 88 rokov. Želáme jej pevné zdravie, pokoj a pohodu v kruhu najbližších. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

S ľútosťou oznamujeme, že vo veku 60 rokov zomrel dlhoročný člen našej obce a člen jej predstavenstva pán Ing. Ladislav Izrael. Jeho rodine vyslovujeme úprimnú sústrasť.

Zichrono livracha!

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **október** majú narodeniny: pani Anna Sabová, nar. 3.10. – 67 rokov; pani Silvia Radčová, nar. 12.10. – 58 rokov, a pani Lilla Libiaková, nar. 19.10. – 65 rokov. Prajeme týmto našim členkám pevné zdravie, veľa šťastia, pohody a radosti v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **říjnu** oslaví své narodeniny: pan Vojtěch Merta, nar. 24.10. – 21 let, a pan Kurt Wiener, nar. 6.10. – 80 let. Přejeme jim to nejlepší do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V mesiaci **říjnu** oslaví narodeniny pani Eva Kotrbová, pani Dana Šaferová a pani Mgr. Yvone Šaferová. Přejeme jim hodně zdraví a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

OD BALFOURA K BREXITU

Ačkoli sto let od vydání Balfourovy deklarační uplyne až na začátku listopadu, již v půli září se v Jeruzalémě konala akce s názvem Od Balfoura k brexitu, jejímž hlavním tématem byl význam a důsledky této listiny pro židovský stát, současné britsko-izraelské vztahy a šance na mír na Blízkém východě. Dvoudenní konference se těšila velkému zájmu nejen odborné veřejnosti a o jejím významu svědčí i to, že se jí zúčastnil bývalý britský premiér Tony Blair, bývalá ministryně zahraničí Cipi Livniová a přímý potomek lorda Artura Balfoura lord Roderick Balfour.

Připomeňme, že Balfourova deklarační byla prvním veřejným dokumentem, v němž vláda světové mocnosti vyjádřila podporu židovské národní domovině v Palestině. Ač se jedná o několikařádkový list podepsaný britským ministrem zahraničí, jeho význam byl velmi závažný. Palestiniští představitelé žádali u příležitosti stého výročí deklarační za její vydání dokonce omluvu, což britská vláda odmítla a premiérka Mayová prohlásila, že je na úlohu Británie ve spěchu židovského státu hrdá.

Lord Roderick Balfour o listině řekl: „Chápu to jako humanitární gesto na pozadí toho, co se v té době dělo.“ Dodal ale i argument související s náboženskou motivací: „Jako pro čtenáře Bible je pro mě samozřejmostí, že mezi židovským národem a zemí izraelskou je jasný vztah.“

NA POMOC MEXIKU

V září zasáhly Mexiko dvě vlny silného zemětřesení, které si vyžádaly na 400 lidských životů a stovky zborcených domů. Do země dorazila pomoc z mnoha zemí, Izrael vyslal záchranářský dobrovolnický tým ZAKA, jehož členové pracovali spolu s mexickými židovskými záchranáři i přes Roš ha-šana tak usilovně, že se jim v Mexico City (zasaženém hlavně druhou vlnou katastrofy) dostalo pouličního potlesku. Z trosek vyprostili mimo jiných tělo rabína Chaima Aškenaziho. V Mexiku pomáhali po zemětřesení i izraelští vojáci.

DEFINICE ANTISEMITISMU V NĚMECKU

Německý vládní kabinet oficiálně přijal definici antisemitismu, tak jak ji navrhuje Mezinárodní sdružení pro připomínání památky holokaustu (IHRA). Kromě klasických forem antisemitismu tato definice za-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Pohlednice s Balfourovou deklarácí. Foto archiv.

hruje i jeho „moderní“ typy, jako upírání práva Židům na vlastní stát či charakterizaci Izraele a Izraelců používáním tvrzení a symbolů spjatých s klasickým antisemitismem. Jasná definice bude k dispozici ve veřejné správě a bude užitečná v policejním šetření pro určení zločinů.

NISMÁN: POLITICKÁ VRAŽDA

Argentina se zřejmě konečně dozví, jak skutečně zemřel prokurátor Alberto Nismán, jenž byl v lednu 2015 nalezen mrtev ve svém bytě, noc předtím, než měl u soudu přednést výsledky svého šetření týkajícího se organizátorů teroristického útoku na židovské centrum v Buenos Aires v roce 1994, přičemž dle Nismána vedly stopy do Íránu (a současně k tehdejší prezidentce Fernándezové Kirchnerové, která měla viny kryt). Podle dalšího vyšetřování, které nařídila nová argentinská vláda a provedl je tým forenzních specialistů, byl Nismán zavražděn dvěma lidmi, kteří ho omámili prášky, ztloukli, zabili a upravili tělo, aby to vypadalo, jako že prokurátor spáchal sebevraždu. Hlavním podezřelým je zatím IT odborník Diego Lagomarsino, který tvrdí, že Nismánovi přinesl zbraň, aby se mohl bránit. Nyní se případem jako politickou vraždou bude zabývat federální soud.

PŘÁTELŠTĚJŠÍ KAMPUSY

Dle nové zprávy, mapující aktivity spjaté s Izraelem na amerických vysokoškolských

kampusech, se situace v roce 2016/2017 v této oblasti oproti předchozímu roku zlepšila. V minulém školním roce se na amerických vysokých školách konalo téměř třikrát více akcí na podporu Izraele než akcí protiizraelských (3100 proti 1100). Zatímco v předchozím roce došlo k protiizraelským akcím na 185 kampusech, loni to bylo na 149. Slábne, zdá se, i vliv BDS, hnutí žádajícího ekonomický, akademický a kulturní bojkot Izraele. Zatímco v roce 2016 mělo svou kampaň na 33 školách, loni to bylo na 20 kampusech. Poklesl i počet škol zapojených do Týdne izraelského apartheidu. Ačkoli tato čísla hovoří optimisticky, zpráva konstatuje, že studentské protiizraelské akce se stávají propracovanějšími a spoléhají i na pomoc dalších organizací, jako jsou Američtí muslimové pro Palestinu.

OSTUDNÍ ULTRAS

O utkání německého a českého národního fotbalového týmu v Praze zpravuje Židovská telegrafická agentura (JTA). Upozorňuje na skandál, který způsobila skupina asi dvou set německých „ultras“, kteří během utkání hajlovali a zpívali nacistické popěvky. Po utkání (pro Němce vítězném) němečtí fotbalisté porušili zvyk a nezašli k vyhrazenému sektoru, aby své fanoušky pozdravili. Při tiskové konferenci pak chování fanoušků odsoudil trenér německé reprezentace Joachim Löw. „Nechceme je, nejsme jejich národní tým a oni nejsou naši fanoušci. Vzhledem k historii naší země je důležité, abychom reprezentovali naši zemi, její hodnoty, toleranci a otevřenost slušným způsobem,“ prohlásil.

(am, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta, a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p., oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@epost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o., P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodes. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 10. 2017.

Cena 20 Kč (0,90 €)